

1
C. D.

DE

CAVSIS DVBIIS

Von

Schweiffelhaften Fällen.

P R Æ S I D E

PETRO MÜLLERO, JCTO
CONSILIARIO SAXONICO, ANTECESSORE
COLLEGHQVE JVRIDICI DECANO

IN AVDITORIO JCTORVM

AD D. XII. JANVAR. M DC XCIII.

disputabit

JOHANNES LIBORIVS Arnold/
LVZENA-MISNICVS.

J E N Æ,

Typis PAULI EHRLICHII. 1713.

Bayer. Staats-
Bibliothek
München

g. 1

39

CAVATIS DAVIES

1942

non est modicum

ПЕТРЪ О МІЛЛЕРЪ, ІСТО

Bayer. Staatsbibliothek

COLLEGE OF THE HOLY CROSS

IN VANDITORS OCTOBER 1844

JOHANNES LIBRARIUS

[Faint, illegible handwriting]

CAV

PET
CONSIL

22

JOH

7.
C. D.

DE

VSIS DVBIIS

Von

eiffelhaften Fällen.

P R Æ S I D E

LO MÜLLERO, JCTO
RIO SAXONICO, ANTECESSORE
OLLEGIIQVE IVRIDICI DECANO
AUDITORIO JCTORVM

AD D. XII. JANVAR. M DC XCIII.

disputabit

NNES LIBORIVS Arnold/
LVZENA-MISNICVS.

J E N Æ,

Typis PAULI EHRIICHII. 1713.

Bayer. Staats-
Bibliothek
München

g.

C. D.

30

CAVATIS DABIS

1102

1190688 091104121011

PETRO MÜLLER
 1870

Bayer. Staats-
Bibliothek
München

IN ADITIO

JOHANNES LIBRARIUS

100

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

quamnam
mihi selige
stanti se ob
praxi n
Impe
genda s
rent t
at. leg
& Le
rasum

C. D.

PROOEMIUM.

Xantlatis feliciter per Dei gratiam laboribus academicis, de publico, Lector candide, eruditionis legalis specimine elaborando cogitandum mihi erat. Sed dum in dubio erat animus paulo momento huc atque illuc me impellebat, ut proinde non dicam in bivio, sed potius in trivio, imò quadrivio diu constitutus fuerim, nescius, vastissimo juris campo materiam præ cæteris elaborandam. Tandem diu hæsitanti & fluctulit hæc de *Causis Dubiis* tractatio, utpote in fore infrequens. Itaque secutus sum hac in re motoris nostri, qui, ea, inquit, exequenda atque, quæ quotidiana sunt usumque in humana vi-aximum. *l. 1. ff. d. suspect. tutor. & curator. l. 25. ff. t.* Et quamvis non ignorem, me materiæ didoris desiderio haudquaquam satisfacisse, attamen mihi habeo, me facile à quovis impetraturum esse evocetur in mentem, quòd nimis superbè dedi-

gnetur mortalitatem, qui peccare erubescat: nam καλὸς Θεός ἐστι
τὸ & μόνον αἰθεράων ὄρεα. Interim

*Tu, qui regendo fata fingis gentibus,
Caputque condis sanctus inter aethera,
Fac scripta nostra scripta gloria tua,
Et me placere conditori temporum
In ceteris bonos precebor arbitros.*

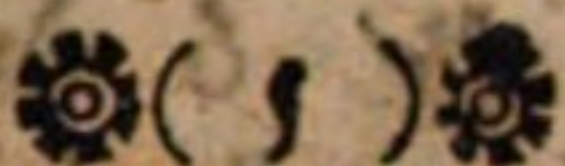
ONOMATOLOGICA.

SUMMARIA.

- I. Investigatio nominis necessaria est.
- II. Undè derivetur causa.
- III. Quomodo accipiatur apud Philologos.
- IV. Quomodo apud Juristas.
- V. Quomodo hic.
- VI. Synonyma exponitur.
- VII. Divisio.
- VIII. Unde dicatur dubius.
- IX. Quanam acceptio sit hujus vocis apud Philologos.
- X. Apud Juristas.
- XI. Et quanam hujus loci.
- XII. Synonymia tractatur.
- XIII. An detur verbum ambiguum.
- XIV. Definitio realis.

THESIS. I.

Quemadmodum merito atque optimò jure reprehendendi videntur, qui sæpiùs & frustrà de mani verborum cortice sunt solliciti, cùm sensum potius attendere debuissent; ita è contrario maximopere laudandi, qui in omni quidem re semper priorem verborum, potiore tamen rerum habent rationem, rati, derivationes verborum non tantùm pertinere ad pertinaces Grammaticos, verùm etiam ad Juristas. l. 1. ff. de Justit. & jur. l. 1. §. 1. ff. de pact. l. 1. ff. de reb. cred. l. 1. ff. de furt. & tot. tit. ff. & Cod. de V. S. Tabor in armamentar. Justin. Exercitat. 1. in Protheor. de armis in genere. n. 1. Omnis enim scientia incipit à cognitione vocabulorum, ut ex Bald. it. Fulv. Pacian. de probat. lib. 1. cap. 55. in fin. neque secundum illud Scho-

Scholastici intelligitur quid rei, nisi prius intelligatur, quid nominis; siquidem verba sunt instrumenta, quibus res significantur, & nisi homines convenirent in significatione nominum, non posset de rebus inter eos esse disputatio. Matth. Stephan. *de jurisdict. lib. 1. cap. 1. n. 9.*

TH. II. Derivatur autem vocabulum *Causæ* variè nec constanter: à quibusdam enim à *quæso*, quasi quausa, sive quæstio vel res, quæ quæritur, propterea quod C. & Q. sint cognatissimæ literæ, ut altera in alteram vertatur, ut à quatio concutio; à nonnullis à *chaos*, detractâ aspiratione, ideo quod confusa illa materia prima omnium rerum causa fuerit; ab aliis à græco verbo *καύσις*, quod denotat ardorem sive incendium, quod causa sit, quæ nos accendit atque impellit ad aliquid agendum; à nonnullis à *Cavendo*, quod ea sit, quæ cavet, ut aliquid agatur, aut non agatur; à quibusdam à *casu*, quod initia vel origines rerum, quæ causæ sunt, casu eveniant. Martin. *in Lexico Philolog. sub vocab. causa.* Glauberg. *Ontosoph. sect. 7. §. 7.*

TH. III. Et accipitur à latinis Scriptoribus tam variè, ut Martin. *d. l.* ab initio conqueratur, vocabulum *Causæ* valde esse æquivocum, ita ut non facilè videas, quæ sit prima ejus significatio; sed tandem autumat, causam primò dici de re (vel negotio, *Handel / Sache / Geschäfte*) quæ in quæstionem venit, deinde de principio, propterea, quod res ea, thema, status sit origo omnium, quæ deinceps tractantur. Cicero *in Top.* & ex eo Vossius *Instit. Orat. l. 1. c. 1. sect. 2.* Causam pro materia orationis maximè propria sive quæstione finita accipit, ubi, *questionum*, ait, duo sunt genera, alterum infinitum, alterum definitum, definitum est, quod *ἡ πρόθεσις* Græci vocant, nos *causam*. Gell. *lib. 5. cap. 9.* pro lite, eique concere, constituere sive consistere causam idem est ac litem, ut Cui loquuntur, contestari. Terentius *in Eunuch. act. 5. Sc. 6. v. 30.* o occasione, dum dicit: *nam jamdiu aliquam causam querebat* rex, *quamobrem insigne aliquid faceret iis.* Cæsar *lib. 3. de Bello Civili* 87. pro prætextu: *nam annon, ait, audistis ex iis, qui per causam va-* *ladinis remanserunt.*

TH. IV. Multifariè quoque, sed aliter accipitur à JCtis: ac idem modò generaliter pro omni commodo omnique emolu-

mento, quod ex re percipi potest; hinc rem restituere cum omni causa dicitur, qui restituit omne illud, quod habiturus esset actor, si eò tempore, quò iudicium accipiebatur, res restituta fuisset. *l. 9. §. pen. & fin. ff. ad exhib. l. 5. §. 5. ff. si usufruct. pet. l. 20. ff. de R. V. & sic pro fœtu & partu etiam l. 8. ff. de usur. modò pro lite; sic causâ cadere à debitore creditor dicitur, qui adversus eum expertus succubuit, sive litem perdidit. §. 33. I. de act. l. 95. §. pen. ff. de solut. modò pro negotio l. 1. ff. de oblig. & act. modò pro onere. l. 67. ff. de contrab. emt. l. 12. C. de distract. pignor. l. un. C. rem alienam gerent. l. 13. §. 1. ff. de acquir. poss. l. 1. §. quia. ff. de vi & vi armat. modò pro contractu. §. unde iis in causis. I. de auctor. tutor. Nec pro contractu tantum, sed & pro omni obligatione etiam ex delicto descendente. l. 11. ff. de V. S. Denique pro titulo debiti, actionis, domini, possessionis l. 32. ff. de privileg. cred. l. 3. §. 4. ff. de acquir. vel amitt. poss. pro querela. l. si quis filium. 34. C. de inoffic. testam. Specialiter pro proprietate. l. 24. in f. ff. de P. V. it. pro ratione finali, quæ movet aliquem ad faciendum, vel non faciendum; omnia enim denominanda sunt à fine, propter quem nomen accipiunt. l. 16. §. 2. ff. de pœn. l. 2. ff. de pact. & tit. ff. de condict. caus. dat. caus. non secut.*

TH. V. Sed harum acceptionum nulla ad nostrum scopum aliquid facit: hic enim sumitur pro *questione* sive casu, quam acceptionem quoque approbat *l. pen. §. Priscianus. ff. de his quæ in testam. del.* ibi enim dubium exoriebatur, num inductis hæredum nominibus libertates & legata deberentur, hac de re quærebatur & controversum erat inter quosdam Advocatos apud Imperatorem.

TH. VI. Synonyma Causæ sunt lis, controversia, quamvis, si rem paulò accuratius nobiscum perpendamus, aliquod superfit inter hæc vocabula discriminis, ita ut vocabulum controversiæ (adde & contentionis) sit generale, litis autem & causæ specialiora, quæ involvant respectum ad iudicium, & hoc quidem, præsertim ex usu hodierno, totam apud iudicem institutam controversiam tam ante, quàm post contestationem litis, denotet, illud autem instantiam à lite contestata demum vel constituta usque ad sententiam. *jung. l. 25. §. 7. ff. de hered. petit. Vultej. de judic. l. 3. c. 1. n. 44. seqq.*

Gædd.

V. S. n. 5. Alii aliter distinguunt, dicuntque cau-
sam criminalibus, quàm civilibus usurpari, litem
intum. *arg. l. 16. C. de transact. l. 36. ff. de V. S. l. 1. §. 1.*
Iverò sit, fatendum tamen est, in sermone vul-
nifundi, exemplum est in *l. 73. §. 2. ff. de judic. Zan-*
1. n. 3. seqq.

ividitur Causa in bonam & malam. Illa est, quâ
iustè & legitimè; hæc, quâ non iustè & legi-
ff. de liber. leg. It. in civilem, criminalem & mix-
crativam & onerosam. *l. 5. ff. de usucap.*

Succedit nunc vocabulum *dubii*, græcè *ἀμφίβο-*
d videtur quidem deduci posse ab antiquo verbo
qui usi sunt pro dubito, sic Plautus: dubiat, quid
pro primitivo habetur, derivans ex se dubitare
tionem.

arii & hujus vocabuli accipiendi modi inve-
tinos multi; sic Florus *l. 2. c. 12. vers. 5. per acerbos*
la, quæ volucris quoque videbantur invia, acces-
nimis periculosas & nondum exploratas; quan-
bitur pro ancipiti periculo; in dubium enim ve-
od in discrimen adduci, & salus dubia dicitur ea,
ersatur; cæna verò dubia, cùm tanta apponitur
it dubites propemodum, quid potissimum capias
us dies, cùm nondum plenè lucet, exortò die; res
e; dubia sydera, quæ adventante luce malignè

ter atque aliter hoc vocabulum accipitur apud
dubius in fide dicitur infidelis *cap. 1. X. de heret. du-*
i. e. incertus. l. 51. ff. de pecul. dubius hæres, dum du-
hæreditatem, nec ne; dubia res, i. e. res semi-
ff. de jurejur. it. incerta. l. 1. ff. de transact. Constit.
at. Cod. §. 3.

æ tamen acceptiones non sunt hujus loci: sed
o, quod plura significat vel ratione æquivoca-
blig. & act. vel ratione generalitatis. l. 40. in f. ff.
de injur. vel ratione alternationis, cùm oratio
alter-

alternativè concipitur. *d. l. 7. §. 4. vel ratione indefiniti aut obscuri sermonis &c. Tusch. Conclus. pract. 802. n. 6. Besold. p. 1. Conclus. 7. n. 57. Richter. cent. regul. 3.*

TH. XII. Synonyma dubii sunt ambiguum, anceps, obscurum, perplexum, controversum, incertum & ignotum, quæ tamen propriè differunt. Et quidem dubium & obscurum sic: in dubio enim plura apparent, quorum quid potius accipiendum sit, ignoratur, in obscuro verò aut nihil, aut parùm, quid attendatur, apparet, sive obscurum est, quod nullò modò, dubium, quod duobus vel tribus modis intelligi possit, in illo quid actum sit, in hoc, utrum dictum sit, quæritur. Itaque in dubio apprehendi quidem possunt aliqui sensus, sed quis sit tenendus, ignoratur, in obscuro verò omnia sunt in occulto. Gothofred. *ad l. 21. ff. de contrah. emt. l. 114. ff. de R. 7.* Quam tamen subtilem differentiam juris nostri Auctores non semper observant, uti colligitur ex *l. 39. ff. de pact. & cap. ult. X. de Constit.* & quidem ideo, quòd obscuritas ambiguitatem & dubitationem, incertitudinem, perplexitatem necessariò sequatur, ita ut nihil dubium esse possit, quod non idem obscurum sit, quanquam id, quod obscurum est, statim etiam dubium esse necesse non sit, cum ex pluribus aliis causis obscuritas oriatur. Cardinal. Mantic. *de tac. & amb. convent. L. 1. t. 15. n. 7.* Gothofred. *ad l. 9. ff. de R. 7.* De cæterorum vocabulorum differentiis videantur Lexica Juridica suis locis.

TH. XIII. Cæterum, quod attinet quæstionem, an detur verbum ambiguum? Dubiam fecere hanc quæstionem Chrysippus, qui omne verbum naturâ ambiguum esse dicit, ideo quòd ex eodem duo vel plura accipi possint, & Diodorus, cognomento Crono, qui, nullum, inquit, verbum est ambiguum, nec quisquam ambiguum dicit, aut sentit, nec aliud dici videri debet, quàm quod se dicere sentit is, qui dicit, at cum ego, ait, aliud sensi, tu aliud accepisti, obscure magis dictum, quàm ambiguè videri potest: ambigui enim verbi illa natura esse debuit, ut, qui diceret, duo vel plura diceret, nemo autem duo vel plura dicit, qui se sentit unum dicere. A. Gell. *L. 11. N. A. cap. 12.* Sed Affirmanda est quæstio, & Resp. quamvis intentio & sententia ambigua verba proferentis non possit nisi simplex esse. *l. 3. ff. de reb. dub. l. 125. ff. de R. 7.* nihil tamen im-

præter intentionem loquentium aliam significa-
 consuetudine loquendi aliorum adhærere.
 Cum verò omnis, quæ à ratione suscipitur de ali-
 ebeat à definitione proficisci, ut intelligatur, quid
 tetur, monitò Ciceronis, igitur Causam dubiam sic
 quæstio anceps, de qua quidem deliberamus ani-
 in quamnam partem inclinemus, quod distraha-
 versa propter æqualitatem, saltem apparentem,

VNDE SA FIAT TVBIA.

SVMMARIA.

dubiam facit humanarum rerum conditio & na-
 ga. XVI. Involutus vocabulorum intellectus.
 Propria vocis significatio ad sensum figuratum,
 ta. XIX. Studium nimie brevitatis. XIX.
 mia & superfluitas verborum. XX. Si quid lite-
 adeo claris & perspicuis prolaturum sit. XXI. Si
 itas adsit.

THES. XV.

ambiguitatis quasi naturalis cum primis videtur
 erum humanarum conditio & natura vaga, incerta,
 ue infallibilem ob infinitas maximèque varias cir-
 imè admittens; deinde iudicii humani infirmitas, in
 sæpè in abstruso latentibus, rectè dijudicandis à veri-
 non rarò aberrans & in vasto dubitationis pelago
 ns. Adest enim vel ambiguitas singulorum verbo-
 itas, quæ provenit ex totius orationis contextu, vel
 ui & consuetudini loquendi præsentis minùs con-
 cet si vetustate temporis antiquata sint & obsoleta.
 nquam in loquendo scribendoque summò studiò
 gnitio tamen illorum & interpretatio magnum usum
 B habet

habet maximèque necessaria est in illis, quæ, cùm aliquando luce meridiana clariora & usitata fuissent, postmodum verò multorum annorum lapsu oblitterantur, ita ut deinceps non multum ab ænigmate distent. *l. un. C. de nud. jur. Quir. coll.* Præclara est de his **Dissertatio apud Gellium N. A. 20. 1.** *Sexti Cecili, qui in disciplina juris atque legibus Populi Romani noscendis interpretandisque scientiâ, usu auctoritateque illustris fuit, obscuritates, inquit, Legum XII. Tabb. non assignemus culpæ scribebantur, sed insciæ non assequebantur, quanquam ii quoque ipsi, qui, quæ scripta sunt, minus percipiunt, culpâ vacant. Nam longa ætas verba atque mores oblitteravit, quibus verbis moribusque sententia legum comprehensa est.* Verissimum quoque est **B. Dannhaueri** iudicium in *Idea boni interpret. 1. sect. 2. art. 4.* qui non aliam causam esse patat, ob quam Corpus Juris non ab omnibus illico, cùm legitur, intelligitur, quàm quia nostri homines plerumque adfueri sunt ad vulgarem illam & quotidie occurrentem latinitatem, proprietates lingue Latine, phrasas & idiotismos clarissimos non percipiunt. Quod iudicium sequitur & maximopere laudat **Rebhan.** in *dedicat. Hodeget. p. m. 7.*

TH. XVI. Ex eo quoque causa dubia fit, si involutus sit vocabulorum intellectus, si vocabula sint peregrina, vel si eorum vis ad duas vel plures res æqualiter pertineat, sicut vox generis pertinet ad omnes species sibi subiectas. *l. 66. §. 3. ff. de legat. 2.* ut puta in legato generis, veluti equi, antequam certus equus electus sit, dubium omnino est, quis debeat. *l. 108. §. 2. ff. de leg. 1.* Eodem modò se res habet cum iis, quibus idem nomen est, ut si quis plures Stichos habens Stichum legaverit, ex verbis hujus legati nentiquam conjici potest, quid testator velit. *l. 32. §. 1. ff. de leg. 1.*

TH. XVII. Cæterum causam dubiam facit propria vocis significatio ad sensum figuratum translata, ita ut eadem vox modo propriè, modo impropriè accipiatur. vid. *l. 52. §. 7. ff. de legat. 3.*

TH. XIX. Quandoque studium nimie brevitatis (ut si ommissa sint ea, quæ sensum orationis plenè absolvunt) facit, ut sensus sæpius fiat dubius & obscurus. *l. 106. ff. de leg. 1. l. 67. §. 9. ff. de leg. 2. l. 10. C. de fidei commiss.*

TH. XIX. Interdum abundantibus & superfluis verbis plurimum tribuendum est; ut si mutant substantialia, si faciant verborum intellectum æquò plus intricatiorem, obscuriorem quaestionemque inducant voluntatis. *l. 32. §. 6. ff. de aur. & arg. leg. l. 12. §. 46. ff. de fund. instruct. vel instrum. leg. l. 9. pr. ff. de supell. leg. l. 49. ff. de R. j. l. 82. C. de testam.*

TH. XX. Non rarò quoque exinde fit causa dubia, si quid literis non adeò claris & perspicuis prolatum sit. *l. 11. §. 3. ff. de instit. act.* si quid signis sive notis inconsuetis vel compendiosis ænigmatibus, neglectâ consuetâ literarum consequentiâ, fuerit conscriptum; *l. 1. §. 13. l. 2. §. 22. Novell. 73. c. 6.* si scriptura lituris, inductionibus sit repleta, vel aliò quolibet modò ita cancellata, ut vix legi sensusque aptus ex hac erui possit. *l. 1. seqq. ff. de his que in testam. del. l. 1. ff. si tabb. testam. ext.* vel si hæc ab initio scribentis incuriâ & negligentia, aut ex post facto temporis injuriâ mutilata sit. *l. 67. §. 9. l. 77. §. 22. ff. de leg. 2. l. 7. C. de testam.* Interdum etiam lectio, quantumvis sana & recta, quod ad voces attinet, solâ interpunctione laborat. Exemplum memorabile vide in *l. 3. ff. de offic. Prætor.* plura apud Jacob. Gothofred. in *diff. ad istam legem.*

TH. XXI. Nonnunquam etiam sermo in se suâque natura satis perspicuus ex accidenti dubius fit, quale quid evenit in perplexis, quorum unius intellectus per concursum alterius impeditur, vid. *l. 88. pr. ff. ad L. Falcid. l. 16. ff. de condit. instit. l. 36. pr. ff. de leg. 1. l. 9. ff. de V. O.* In contrariis, quoties inter se vel duæ oratione, vel oratio & demonstratio quævis alia pugnant. vid. *l. 188. ff. de R. j. l. 13. §. 3. ff. de reb. dub. l. 24. §. 3. ff. de leg. 1. l. 14. C. de fid. instrum. l. 5. C. de bon. qua liber.*

DE
PERSONIS
QUÆ DUBITARE POSSUNT,
VEL NON.

SUMMARIA.

- XXII. Dubitare nequeunt Furiosi. XXIII. Mente capti.
XXIV. Melancholici. XXV. Senes decrepita ætatis.
XXVI. Immodicè irati. XXVII. Infantes. XXVIII.
Impuberes & pupilli infantiâ majores. XXIX. Dormi-
entes. XXX. Summè ebrii. XXXI. Benè tamen ii,
qui rationes ex utraque parte æquales perpendere pos-
sunt.

THESES. XXII.

Minimè verò dubitare possunt propter fati infelicitatem insa-
ni sive furiosi, cum horum actiones sint quidem actiones ho-
minum, non humanæ, sicuti loquuntur Philosophi, addat. We-
senbec. ff. ad L. Cornel. de ficiar. horum enim mens se ipsam non nescit,
miserabilisque ignorantia infortunio premitur. Novell. Leon. 112. ut
hinc absentis locò habeantur. l. 2. §. 1. ff. de procurator. & quiescentis.
l. 2. §. 3. ff. de jur. codicill. imò comparentur ignorantibus. l. 12. ff. de
reb. cred. nec ratum habere possint. l. 2. §. 1. ff. de procurat. Quod ta-
men limitatur in commodis, ubi de ratione contradictionis non
apparet. Castrenf. Consil. 174. Hormold. R. 7. t. 1. p. 932. vel quando
non requiritur verus consensus. l. 2. §. f. ff. solut. matrim. secus si re-
quiratur, l. 2. §. 3. ff. de jur. codicill. his enim in casibus habentur pro
consentientibus, in reliquis verò, cum judicio careant, l. 22. ff. §. 7.
sol. matrim. per omnes & in omnibus absentis locò habeantur. d. l. 2.
§. 3. ff. de jur. codicill. ubi jura in specie præsentiam non requirunt.
l. 2. ff. de procurat.

TH. XXIII. Quoad rem nostram ab infano sive furioso non differunt stulti sive mente capti: nam, quicquid de furioso dicitur, & hoc de mente capto predicatur. *gl. in §. furiosi. l. qui testam. fac. poss. impu.* qui conjunguntur in *l. 28. C. de Episcop. aud.* & differunt saltem in eo, quod furiosus dicatur, qui animi rabie agitur atque vexatur, & ob id furiosus dicitur, quasi mens extra se feratur, unde mentis emotæ dicitur, qui furore agitantur, stultus verò sive mente captus, qui eò morbo laborat, quem Græci vocant *μωρεωσις*, cum sc. pars animæ rationalis viciata est, ùve mente captus est, cui deficit mens & consilium animi, nullum tamen furorem ostendens, sed quietè agens; infanus est, qui utrumque genus constituit. Menoch. *Consil. §2. n. 195.* Mascard. *Conclus. 1048. n. 1.* Giphani. *in explan. §. 4. j. de Curator.* vid. & M. Tull. *L. 3. Inscut. quest.* quod tamen ad Moriones, quos grossolanos & grossos, vulgò *Stoc & Warren* vocant, non est extendendum. Heig. *q. 38. n. 29.* bene autem ad phreneticos & omnes, quorum mens oblæsa est de pravatis aut infirmatis ejus actionibus Gædd. *de contrab. & commit. stipul. Conclus. 7. n. 9.* Quicquid verò sit, fatendum est, furiosos & mente captos convenire in eo, quod æquè unus atque alter lumine & sensu bonò careat ideoque ritè dubitare non possit: eorum enim argumentum sæpius à pari procedit. *l. 25. C. de nupt. l. 2. C. de curat. furios.* atque ex iisdem signis quis aut mente captus aut furiosus plerumque probatur. Mascard. *d. l. n. 2. seqq.* Non tamen eodem jure cenferi quò furiosus in universum nequit. *l. 2. C. de procurat.*

TH. XXIV. Mente captis æquiparantur melancholici, qui eodem catalogò insipientium, & quorum mens non spontaneò motu ad aliquem actum regitur, inserendi sunt. Nec obstat, melancholiam à quibusdam cotemingeni vocari; conceditur enim hoc de melancholia naturali & temperata, secus de supernaturali excedendi, quæ humor atræ bilis & noxius vapor obsidet mentem & functiones intelligentiæ & officia rationis impedit, homo vel loquatur, vel committat absurda, immania & crucia eaquè omnia cum metu & tristitia. Gædd. *c. 11. Conclus. 9. n. 4.*

TH. XXV. In numerum horum, qui dubitare nequeunt, referendi quoque sunt senes sc. decrepitæ ætatis, qui bonam partem

consilii & mentis propter senectutem amiserunt, non omnes indifferenter: multi enim senes, experientiâ teste, eò pollent iudiciò eâque perspicacitate & sapientiâ, ut paria faciant juvenibus. Itaque senectus non est æstimanda ex numero annorum, sed ex debilitate mentis & sensuum etiam in delictis pro arbitrio iudicis, ut rectè sentit Jacob. Menoch. *de arbitrar. iudic. quest. l. 2. cas. 59. n. 3. & seqq.* & de iis dicitur, quòd bis sint pueri sensumque habeant puerilem, ut probè dixit Accursius in *l. senectus C. de donat.* senectus enim altera adolescentia & pueritia est; siquidem senes omnibus modis in pueritiam resolvi rursusque ad initium reverti videntur.

TH. XXVI. Porro excluduntur irati immodicè & ex justa causa: hi enim in totum à mente alienati sui non sunt, prout ait Luc. de Penn. in *l. omnes omnino. C. de decur.* ira enim furor brevis est, inimica consilio & contraria rationi: unde ab Ennio ira bene dicitur initium insanix & iratus ab infano tantum tempore distare; quicquid enim iratus agit, vel loquitur, tanquam ab infano profectum æstimari debet & sic irritum, cum ira mentis alienationem inducat & rationem perturbet. *l. 38. §. 8. ff. ad L. Jul. de adulter. c. si quis iratus. 5. 2. q. 3. Gail. l. 2. O. 110. n. 36.*

TH. XXVII. Deinde infantes, cum nesciant, quid agant propter innocentiam consilii. *l. 12. C. ad L. Cornel. de sicar. & quicquid vident, ignorent. l. 1. C. de fals. monet.* nam hi non multum à furiosis distant, quod parum habeant intellectus, uti colligit Bronchorst. *ad l. 5. ff. de R. J. in f. & ex §. furiosus. l. de inutil. stipul.* Phil. Matth. & D. Præses *ad d. l. 5. ff. de R. J.* neque scire quicquam præsumuntur, nec ulla culpa his tribuitur. *l. pen. in f. ff. de fidei commiss. libert.* Infantes autem dico septennes. *l. un. C. si secund. nupt. mulier.* licet vel ipsum septennium expleverint. *l. 1. §. 3. ff. de administrat. tutor. l. 18. §. 4. C. de jur. deliber.* Gœdd. *tr. de contrah. & commit. stipul. Conclus. 12. n. 128.* Menoch. *de arbitrar. iudic. l. 1. c. 57. n. 9.* Carpzov. *p. 3. qu. 143. n. 6.* & propter ætatem adhuc fari nequeant, h. e. non intelligant, quid ipsemet loquantur, multò minus, quid agant. *l. 1. §. 13. ff. de O. & A. l. 1. pr. ff. de V. O. l. 5. ff. de R. J.*

Infantibus comparantur hīc pueri sive impube-
rantia majores (ut qui dicuntur esse infra 14. an-
t. *de delict. puer.*) quia etiam adhuc aliquā mentis
deficientiā discretionis voluntatis laborant, &
quod iudicium sit dubitationis quodammodo ca-
tale non est, ut certo bonum & malum à se invi-
possit.

Tandem excluduntur dormientes: in iis nam-
cium rationis & iudicii. *l. 1. §. adipiscimur. ff. de*
dormientis factum est potius factum naturæ ope-
minis, siquidem hi furiosis atque amentibus ra-
is comparantur. cap. majores. 3. §. sed & adhuc. &
de baptism. ac motuis similes esse dicuntur. Clem.
im, dum dormit, alicujus pretii est, non magis,
veret, ut refert Tiraquell. in Tr. de pæn. leg. caus. 5.
l. 6. de LL.

X. Denique etiam summè ebrii, sive usque
ationem tales, qui dormientibus bene compa-
& vitam edormire Gail. *d. l. n. 22. mentis exili-*
rapula. X. de vit. & honest. alexicor. & voluntatem
cuntur. c. sane. 15. q. 1. quod horum facta non cre-
no deliberato aut ex proposito fieri. l. u. §. 7. ff. de
de injur. ebriotum enim ratio exigua, aut pla-
imò nullum vitæ ritè rectèque gerenda institu-
ectumque consilium, nec ulla artium, nec gesto-
onum dulcis recordatio, utpote furiosis similiore
Eich. 1. Consil. 38. n. 4. l. un. C. si quis Imperat. ma-

His præmissis, cuivis satis apertèque consta-
n ritè rectèque dubitare posse, qui habent talem
t rationes ex utraque parte æquales capere, audi-
a viā reputare possint, cum potentia iisdem obtem-
idem recusandi, licet propter concurrentiam alicu-
onsensus non declaretur, quod & penitus accidit.
rov. l. ult. C. de instit. & substit.

DE QVIBVS REBVS DVBITARE LICEAT VEL NON.

SVMMARIA.

Th. XXXII. *De omnibus & singulis quis dubitare potest.*
XXXIII. *Ritè rectèque est dubitandum.* XXXIV. *In re
satis clara longior non est inducenda dubitatio.*

THES. XXXII.

Dubitare aliquem posse de omnibus & singulis illudque, non esse inutile, ait gl. in l. nemo. C. de summ. Trin. & fid. Cathol. nihil enim inter homines sic est indubitatum, quod non possit tamen suscipere quandam sollicitam dubitationem. Novell. 44. c. 1. §. 3. Hinc videmus, quod vel peritissimi sæpissimè sibi dubia moveant fingantque. l. 7. ff. de jur. patron. §. & plures. §. 2. l. de vulgar. & pupillar. substit. quippe optimè gnari, facillimò negotio veritatem erui posse, si rationes dubitandi & decidendi bene perpendantur, dubiorumque solutionem veritatis esse inquisitionem. Zas. 1. n. 3. & 4. in 2. Tom. C. I. A. vol. 2. Consil. 57. n. 97. & Jason. 86. n. 30. l. 5.

Th. XXXIII. Non tamen dubitare sufficit, sed ritè rectèque dubitandum, i. e. dubitatio ne sit præsumpta, neque imaginaria, sed vera, ita ut quis nesciat, quoniam sensu vocula vel particula dubia accipi & interpretari possit & debeat. l. 21. ff. de reb. dub. ut in re incerta, eventu dubio, quæstione voluntatis. l. ult. C. de j. & substit. C. I. A. de reb. dub. quæ si deficient, omnis dubitatio est voluntatis quæstio, certioratio, declaratio non tantum superflua, sed inepta penitus & ridicula. l. 25. §. 1. ff. de leg. 3. l. 1. §. 1. ff. de act. emt. l. 1. §. 8. ff. de dot. præleg. l. 137. §. 2. ff. de V. O. Et ex hac ratione Jubentius Celsus Domitio Labeoni de jure certo

vicuo consulenti respondit: *aut non intelligo, quid
lueris, aut valdè stulta est consultatio tua: plus enim quàm
are, an aliquis jure testis adhibitus sit, quoniam idem & ta-
pserit. l. 27. ff. qui testam. fac. poss.* Pertinet huc, quod
er solebat dicere: ubi clarum habemus textum,
ofsâ.

V. Itaque videmus, in re satis clara longiorem non
dubitationem. *l. jam hoc jure. 4. §. ult. ff. de vulgar. &
d. l. à nullo. 4. C. de feriis.* Wessenbec. 1. *Consil. 24. n. 14.*
spicua legis vel statuti dispositio. Bald. in *l. Gallus.*
cund. notab. de liber. & posthum. ubi enim statuti talis
omnis dubitatio inanis est. Dec. *Consil. 484. in pr. &
retta Consil. 4. n. 21.* Vid. pluribus Hartmann. Pistor.

ANDO QVIS DICATUR DUBITARE,

SUMMARIA.

bitat, qui adhibet sollicitam & præmeditatam com-
onem argumentorum. XXXVI. Differt à dubitante
as. XXXVII. Transitus.

THE S. XXXV.

dubitare, quando sensum aptat negotio, de quo
nibitâ sollicitâ & præmeditatâ comparatione argu-
que æqualium, & cogitatione sive ratiocinatione
ondere, ita tamen, ut nullus respectus sit persona-
n, inclinando scil. ad alterutram partem: dubitatio
medium inter scientiam & ignorantiam motusque
ramque partem contradictionis Magnif. Dn. Præses
uv. S. I. C. Ex. XIX. *lib. 42. lit. d.* Ubicunque igitur non
ta contradictionis utrinque æqualia, ibi Causa du-
it.

VI. Hinc patet, quomodo differat à dubitante igno-
est, qui de facto vel jure nihil scit, nec suspicatur,

ignorare dicimur, quod scire debemus vel possumus. l. 2. C. per quas person. nob. acquir. l. 1. §. 1. C. d. R. II. A. An & à dubitante differt suspicans? Resp. omnino. Videatur Menoch. d. presumt. L. 1. q. 7. n. 47. 48. & 49.

TH. XXXVII. Cùm materia contractuum tam necessaria & utilis sit, ut vita etiam nostra absque ea conservari vix posse videatur, teste Schneid. ad Instit. de oblig. num. 1. Et prout aromata, quò magis conteruntur, eò melius etiam redolere solent, ita contractuum fecunditas magis magisque patescit, si multum laboris atque industriae horum cognitioni impendatur; hinc & ego de his quædam tractabo. Non tamen in omnes conventionum species hîc inquirere & singulas speciatim exhibere in animum induxi, hoc enim nimis longum foret, sed sufficiet generalia quædam tradere, quæ si observentur ex singulis conventionibus ambiguus genuinum sensum erui posse nullus dubito.

DE DVBIO IN CONTRACTI- BVS EXPLICANDO.

SUMMARIA.

- XXXIIX. Mens contrahentium inspicienda in dubio. XXXIX. Verba dubia contra proferentem sunt interpretanda. XL. In dubio contractus inspicienda natura. XLI. Interpretatio secundum substantialia facienda. XLII. Nec non secundum accidentalia. XLIII. Semper in dubio inest clausula: rebus sic stantibus. XLIV. In dubio verisimile attendendum. XLV. Quid, si duo verisimilia concurrant. XLVI. Verisimile est abfuisse metum. XLVII. Consuetudo interpretes est dubii. XLVIII. Verborum proprietas est attendenda. XLIX. Verba plenissime sunt accipienda. L. Contractus presumitur potius

*potius validus quam invalidus. LI. Aequalitas obser-
vanda. LII. Tertio ne fiat praedudicium. LIII. Lesio,
que ex fortunæ eventu dependet, non est consideranda.
LIV. Dubitans de vitio rei vendita non tenetur. LV.
Contractus non praesumitur usurarius. LVI. Contractus
in dubio transit ad heredes. LVII. Rei qualitas aut per-
sona conditio inspicienda.*

THESES. XXXIIX.

ORdo autem in dubiis contractibus interpretandis hinc præcisè
observandus est, ut primò omnium mens contrahentium in-
spiciatur, & ratio habeatur maximè ejus, quod inter contrahentes
est actum. *l. u. pr. ff. si cert. pet. l. 38. ff. de contrab. emt. Tiraquell. in
l. si unquam. 8. verb. libertis, num. 47. seq. C. de revocand. donat. justum
enim est contrahentium voluntatem potius quam verborum con-
ceptionem inspicere. l. f. C. que res pign. oblig. l. 6. §. 1. ff. de contrab. emt.
l. 34. ff. d. R. L. cum in contractibus veritas rei potius quam scriptura
inspici debeat. l. 1. C. plus valere quod agitur. voluntasque agentium
actum regulet & definiat. Vultej. Consil. Marpurgens. 31. n. 1. vol. 3.
Menoch. Consil. 103. num. 51. vol. 1. omnibusque verbis, exterius
contrarium persvadentibus, præferatur. l. 13. §. 2. ff. de excusat. l. pen.
ff. ad exhib. quod tamen tantum procedit in contractibus bonæ fi-
dei, non verò in stricti juris: in his enim potius verba quam
mens attenditur, & tantum dictum intelligitur, quantum scriptum.
l. 99. & ibi Dd. ff. d. V. O. l. 2. ff. d. O. & A. inque his hoc quasi pro-
rium, ut in iis omnis cesset extensio, & propterea id, quod scri-
ptum reperitur, strictè inspiciatur. Blarer. in c. 1. num. 2. qual. Dom.
propr. feud. privetur. ubi ait: in nostra non esse potestate, conven-
tiones & contractus extendere. l. fidejussores Magistratuum. 68. §. pro
tutelio. 1. ff. de fidejussor. Vid. pluribus Bald. in l. ex hoc jure. 5. ff. d. ju-
r. & jur. n. 6.*

TH. XXXIX. Si tamen ex verbis de mente disponentis
non constet, ejusmodi verba contractus dubia & obscura inter-
pretanda sunt contra eum, qui ea protulit, vel qui in his funda-

mentum suum constituit. Menoch. *Consil.* 110. n. 36. ne quis suô ipsius factô alterius conditionem deteriore reddat & iniquiorem. *p. 155. ff. de R. l. & quia in ejus fuit potestate legem contractus apertius dicere. l. 39. ff. de pact. l. 42. pr. ff. de jurejur. l. 21. l. 33. & 34. ff. de contrah. emt. l. 26. ff. de reb. dub. l. 38. §. 18. l. 99. & l. 106. ff. de V. O. suæ ergo negligentia id adscribat. Menoch. *Consil.* 179. num. 14. Huc pertinet regula l. 172. ff. de R. l. *ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est.**

TH. XL. Sin verò dubia contrahentium intentio ne tunc quidem colligi possit, tunc id, quod actum est, ex natura contractûs solemus interpretari: quemadmodum enim cujusque rei naturam præcisè intueri & sequi necesse est. *§. sed naturalia. ii. j. de j. N. G. & C. l. 6. ff. de justit. & jur. & unumquodque ad suam naturam recidit, l. 6. in pr. ff. ibi: quasi jure postliminii revertitur locus in pristinam causam d. R. D. l. 27. §. 2. vers. quod in specie ff. de pact.* ita quoque in contractibus verba dubia secundum naturam sunt accipienda: omnis enim contractus factus in dubio creditur secundum naturam à jure ipsi tributam. Menoch. *Consil.* 410. n. 41. Unde, quoties quid nominatim & expressè contra naturam materiæ substratæ cautum non est, contrahentes & paciscentes respexisse præsumuntur ad jus & indolem rei, de qua agitur, naturalem. *l. 3. ubi Dd. ff. de reb. cred. & c. cum dilectus 8. X. de consuetud. cum verba naturæ contractuum inserviant. Bald. in l. 2. C. commod. eaque, quæ à natura insunt, semper credantur inesse, etiam si à contrahentibus impropriè quid positum reperiatur. l. insulam. 6. ff. de P. V. l. si olei 21. C. locat. nisi contrarium probetur. gl. in cap. si forte. 11. in verb. scientia. de elect. in 6. Pacian. i. *Consil.* 66. n. 23. Itaque verba venditionis dubia intelligenda sunt ut venditio sit libera, quia est de natura venditionis, ut emtor liberè possit disponere. Bald. *Consil.* 337. incip. & præmitio. num. 4. vers. sed imò videtur. L. 3. Unde etiam, si vendatur mihi liber quidam 20. florenis, nullâ tamen mentione factâ, de quibus florenis venditor senserit, quod actum est, colligetur ex libri qualitate, valore & præstantia Bartol. in l. Paulus. 101. ff. de solut. Idem est in mutuo: si enim vinum vetus mutuo datum fit,*

non

non licet pro eo reddere novum, quia hoc tacite actum videtur, ut in eodem genere, eademque qualitate & bonitate, quâ datum est, mutuum reddatur. *d. l. 3. ff. de reb. cred.* idque perpetuo & in omni contractu: certissimum enim est fundamentum, quod omnis contractus in dubio factus credatur, secundum naturam à jure ipsi tributam & secundum naturam ejus, quod prævalet. Vid. Tiraquell. *de retract. prox. §. 30. gloss. 1. n. 9. & 10.*

Th. XLI. Neque substantialia & formalia contractus interpretando violanda sunt, cum talis contractus esse judicetur, qualem demonstrat ejus substantia & forma. Bald. in *l. rogast. 11. §. si tibi. 1. ff. si cert. pet.* etiam si verba sint improprie accipienda. Quoties enim hæc aliud postulant, toties in dubio potius ei, quod actum præsumitur, quam quod verborum figura indicat, insistamus. *l. 41. ff. de jur. dos. l. 17. ff. de LL.* Tiraquell. *de Retract. gentil. §. 1. gloss. 14.* ubi, *contractus, ait, æstimandus venit ex virtute, vi & effectu, non à verborum conceptione, quibus contrahentes abusi fortassis fuerint.* Itaque magis substantia, quam impropria rei appellatio hic attendenda est. *l. insulam. 6. ff. de P. V.* ubi dicitur, si quis insulam hoc modo vendiderit, ut aliam reficeret, non esse contractam venditionem sive contractum nominatum, sed potius initum contractum innominatum, do ut facias, ratio est, quia cum venditio fieri non possit, pretio certò non constitutò, ideo verbum venditionis improprie hic accipitur, & contractus potius innominatus celebratus præsumitur, quam ut propter falsam nominationem venditionis contractus vitietur. Sixtin. *Consil. Marpurgens. 13. n. 5. vol. 3.*

Th. XLII. Ad accidentalia quoque est respiciendum, siquidem qualis & cujus speciei contractus sit optimè cognoscitur ex pactis adjectis & clausulis appositis. Natt. *Consil. 496. n.* licet aliò nomine usi essent contrahentes. Mev. *Consil. 1. n.* Hoc tamen non procedit, si pacta adjecta & clausulæ appositæ non totius dispositionis quoad verba non conveniant. Abs in *cap. illo vos. 4. X. de pignor.* nam talis contractus non intelligitur, cui appositæ essent pactiones adversæ & contrariæ verbis. Abb. & Felin. in *cap. ad nostram. §. X. de emt. vendit.* Itaque ejusmodi vitium vitiat adjectas clausulas. Ja-

son. in l. 1. §. si quis. in fin. ff. de V. O. & talis contractus dubius refertur ad illam speciem, cui est similior. Everhard. in Top. Leg. Loc. à simili.

Th. XLII. Tandem contractui in dubio inesse creditur tacita hæc clausula: *rebus in eodem statu manentibus*, five si idem rerum status mansurus est. l. 38. ff. de solut. l. in confirmando. 8. l. seq. ff. de confirm. tutel. l. 137. ff. d. V. O. Mascard. de probat. Conclus. 1131. n. 27. & Conclus. 1157. n. 7. Dec. Consil. 97. n. 17. Itaque, rerum statu mutatu, atque in aliam conditionem, ac tempore contractus, deducto, liberatur altera pars, aut non tenetur ad plus, quam conventum est. l. quod Servius. 8. ibi Jason. ff. de condict. caus. dat. l. tale pactum. 40. §. pater. 3. ff. de pact. l. 14. pr. ff. pro soc. l. 54. §. 1. ff. locat. etiam si iuramentum ab initio accessisset: huic enim eadem clausula inest ex tacito sensu & subintellectu disponentium. Gometz. in §. item si quis postulante 11. n. 7. j. de act.

Th. XLIV. Quod si etiam hōc modō non appareat satis, quid actum sit inter contrahentes, fortassis, quod verba sine nimis generalia, videndum est, quod verisimilius est, & quod plerumque fieri solet. l. in obscuris. 114. ff. de reb. dub. l. 1. ff. de R. j. Mantic. d. T. & A. C. l. 3. t. 1. n. 12. & l. 14. t. 35. n. 15. Negusant. q. 247. n. 1. Gratian. discept. forens. cap. 527. n. 21. nihil enim tam generale est, in quo ad verisimilitudinem non respiciatur. Angel. de Perus. in consil. 248. col. 3. si quidem hāc generalitas restringitur. c. cum in generali. 3. de offic. Vicar. in 6. c. generali. 87. de R. j. in 6. quod etiam procedit, quamvis verba clara sint & manifesta. l. 14. ff. de condit. & demonstr. l. 3. §. 10. ff. de adim. leg. c. secundo requiris. 41. X. de appellat. adeo ut pro disposito habeatur, quod contrahens interrogatus verisimiliter respondisset. l. Titius. 25. §. Lucius. 1. ff. de liber. & posthum. Tiraquell. in l. 8. n. 55. C. de revoc. donat. Menoch. de presumt. l. 4. pres. 67. n. 18. etiam contra propriam verborum significationem Cardin. Tusch. Tom. 8. Conclus. 94. n. 3. quod procedit non tantum in contractibus bonæ fidei, sed etiam stricti juris. Fulgos. in l. 3. §. si quis insulam. 5. ff. de eo quod. cert. l. Gratian. c. 719. n. 5.

Th. XLV. Quid verō faciendum, si duo verisimilia in verbis concurrant? Resp. tunc unum aliud tollit, & magus vel potentius vincit
atque

minus. Hinc regula: unum verisimile tollitur per
 rissimile. Bald. in *l. si ve possidetis. 16. in f. C. de probat.*
l. 98. n. 22. Sic etiam, si concurrat generalis &
 similitudo, specialem sequimur, illa enim generali,
 cius generi, derogat. Quodnam autem verisimile
 dicatur, illud, cum nullibi expressum sit atque de-
 presse, ideo committendum est iudicis arbitrio.
l. 98. n. 22. Sic etiam, si concurrat generalis &
 similitudo, specialem sequimur, illa enim generali,
 cius generi, derogat. Quodnam autem verisimile
 dicatur, illud, cum nullibi expressum sit atque de-
 presse, ideo committendum est iudicis arbitrio.
l. 98. n. 22. Sic etiam, si concurrat generalis &
 similitudo, specialem sequimur, illa enim generali,
 cius generi, derogat. Quodnam autem verisimile
 dicatur, illud, cum nullibi expressum sit atque de-
 presse, ideo committendum est iudicis arbitrio.

VI. Hinc illud, quod est verisimile plurimum
 udendum merus effectum in contractu & in-
 letum ad contrahendum impulsus verisimiliter
 , qui coram consanguineis suis contractum inuit.
d. l. 8. pr. num. 56. & in verbis suscepit. num. 297.
nat. Et quidem in specie, si vendatur & locce-
 cum definitione confinium ambiguum, an ali-
 excludendum sit, haud injuriâ verisimilitudo atten-
 c. ratione habitâ & comparatione pretii & pensionis
 ram vel locatam, it. instituta comparatione verbo-
 atis rei, prout sc. status præsens, non vero prout an-
 postulat. Tusch. *pract. Conclus. tom. 8. lit. V. Conclus.*
 em est, si dubium exoritur, an ad corpus, an verò ad
 nditio facta sit. Tusch. *d. l. n. 49.* quemadmodum etiam
 o res verisimiliter creditur emta pecuniâ propriâ non
 ll. *Gautel. 128.* & potius quis præsumitur aliquid pro-
 ienô nomine emisse. *arg. l. 4. ff. de solut. Cephal. Consil.*

VII. Si nec ita dubium tolli possit, ad consuetu-
 in quo contractus vel aliud negotium celebratum est,
 est. *l. semper. 34. ff. de R. J. l. 9. §. 8. ff. de reb. cred. l.*
l. 4. §. f. ff. de publicam. Gail. 2. O. 8. n. 6. Ea enim quæ
 consuetudinis, etiamsi conventum non sit, veniunt
 iudiciis. *l. 31. §. 20. ff. de adit. edict. l. 6. ff. de evict. facit*
 huc

huc l. 24. inf. ff. de usufruct. l. 46. ff. de evict. l. 6. l. 37. ff. de usur. l. 50. in f. ff. de leg. 1. l. 17. §. 1. inf. ff. de aqua plu. l. 19. C. locat. Et sicut consuetudo est optima legum interpret. l. 36. ff. de LL. ita & quorumque aliorum contractum & negotiorum: nam in verbis interpretandis ille intellectus prævalet, qui usu observatur in patria. Petr. Francisc. Linglois ad 50. Decis. Imper. Justin. Dec. 9. quest. 3. n. 2. Cravett. Consil. 206. n. 14. & Consil. 258. n. 8. Menoch. Consil. 744. n. 11. &, quod in regione consuetum, est observandum, quia consuetudo regionis agentis animum indicat. Cravett. Consil. 343. n. 10. & Consil. 396. n. 17. Unde, re adhuc dubiâ, quantum evictionis locò siue nomine præstiturus sit venditor, qui simpliciter de evictione cavit, nulla denominatâ quantitate, illico mos regionis, in qua emptio celebrata, est attendendus. l. si fundus. 6. ff. de evict. Similiter, si in locationis contractu certa merces specialiter determinata non est, ea merces solvenda est, quæ præcedentibus annis solita fuit solvi. l. exceptio. 18. ubi gl. locat. consuetudo enim ipsorum contrahentium in dubio præcipuè exquirenda est. l. si servus. 50. §. 3. ff. de leg. 1. Quid verò faciendum, si deficiat consuetudo ejus regionis, in qua quis vivit? Resp. tunc ad consuetudinem vicinarum regionum est recurrendum.

TM. XLIX. In omnibus etiam contractibus, tam bonæ fidei, quam stricti juris, quin & in omni negotio dubio verba dubia in proprio significato sunt accipienda l. 1. §. 19. ff. de exerc. act. l. 3. §. 1. ff. de negot. gest. Rul. à Vall. Consil. 76. n. 3. l. 3. nec facile à proprietate verborum est recedendum. l. 69. ff. de leg. 3. l. 8. §. 1. ff. de vulgar. & pupillar. substit. Cravett. Consil. 149. n. 7. Cardinal. Tusch. Practic. Conclus. tom. 8. lit. V. Conclus. 91. n. 3. nam proprius significatus verborum prævalet semper significatui improprio; quando verba commodè propriè intelligi possunt, quid enim opus est, ut verba aliter accipiamus, si propriè possint intelligi. l. 40. §. 3. ff. de condit. & demonstrat. l. 24. ff. de fund. instruct. vel instrum. leg. Itaque vocabulum, quod dupliciter potest intelligi, propriè, & impropriè, potius ad proprium sensum est referendum. l. 1. ibi Bartol. ff. si ag. vectigal. l. si finita. 15. §. si de vectigalibus. 26. ubi Imola ff. de damn. infect. Unde autem colligitur proprius verborum sen-

sensus? Resp. ex auctoritate juris, ratione & significatione recti sermonis & stricta interpretatione. Johann. Baptist. in *l. omnes populi* §. ff. de justit. & jur. Tusch. d. l. n. 28. & seqq.

TH. XLIX. Denique verba contractus dubia in pleniori & potentiori significatu sunt accipienda. *l. queritur. 10. ff. de stat. hom. l. 80. ff. d. V. O. &*, quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum arripienda est, quæ rei gerendæ est aptior. *l. 67. ff. de R. J.* Hinc dicitur: verba simpliciter prolata intelligenda sunt de digniori subiecto. §. *jus autem Civile 1. vers. sed quoties. j. d. J. N. G. & C.* Itaque verba, quæ possunt intelligi non tantum de principali obligatione, sed etiam de accessoria, e. g. fidejussione, in dubio intelligenda sunt de principali obligatione. Alexand. in *l. fin. §. si fidejussor. 1. ff. de jurejur.* Bero. *Consil. 192. n. 10. lib. 1.* Et in genere in contractibus, quoties duo sunt verba, quæ possunt diversum reddere contractum, illud verbum observandum & attendendum est, per quod contractus fit magis plenus & potens, quia verbum, quod habet majorem potentiam & efficaciam, trahit ad se verbum, quod talem potentiam & efficaciam non habet. Roman. *Consil. 509. incip. circa propositam. n. 9.*

TH. L. Tandem hæc interpretatio est justa, quæ facit, ut res de qua agitur, in tuto sit, ut contractus potius valeat, quam pereat. *l. quoties. 80. ff. de R. J. l. insulam. 6. ff. de P. V. l. si tibi pecuniam. 18. & ubi Jason. n. 2. ff. de req. cred. l. ult. ff. quæ res pign. oblig. poss. & ne reddatur elusorius & nullus. l. si quando. 109. in pr. ff. de leg. 1. l. 75. ff. de judic.* quoties enim oratio aliqua duas sententias exprimit & significat, quarum altera efficitur, ut id, de quo agitur, nullum habeat effectum sitque inutile, altera è contrario, ut valeat, semper ea arripienda est, quæ facit, ut res valeat, ut salva sit & in tuto. Donell. in *Commentar. Jur. Civil. l. 8. p. 382.* & usque adeò hæc vera sunt, ut etiam verba improprientur, ne dispositio reddatur inutilis. *Auth. ex testamento. C. de collat.* Besold. *part. 2. Consil. 29. n. 30.*

TH. LI. Æqualitatis etiam ratio habenda in contractibus dubiis. *l. 32. in f. ff. si cert. pet. l. 17. §. f. ff. de instit. æt.* eaque interpretatio fiat, quâ utrique parti consultum est & satisfactum. *l. 14. §. 1. ff. de rit. nupt.* Menoch. de *A. J. Q. Cas. 199. n. 13. & Consil. 121. n. 44.*
D
Consil.

Consil. 118. n. 12. *Consil.* 142. n. 16. & *Consil.* 144. n. 11. per æqualitatem enim suum cuique optimè tribuitur. *arg. l. naturaliter. 3. §. 1. ff. de condict. indeb.* Bodin. *de Republica. l. 6. c. 6.* concordia servatur, & pax alitur. Cothman. *Resp.* 16. n. 2. vol. 4. quin & hæc in omnibus rebus dicitur inductiva, nutritiva & consolidativa concordie, charitatis & affectionis. Tusch. *pract. Conclus. Tom. 3. Conclus. 304. n. 8.* Sic servanda æqualitas in contractu emtionis & venditionis. Cothman. *Resp.* 57. n. 79. vel 2. locationis & conductionis, quippe in qua & ipsa merces debet esse iusta h. e. usui operæque correspondens, §. 1. *I. de locat. conduct.* naturaliter tamen se invicem hic licet circumvenire. *l. 16. §. 4. ff. de minor. societatis.* Afflict. *Decis.* 58. n. 2. contractus enim ob inæqualitatem claudicare non debet. *arg. l. 13. §. 29. ff. de act. emt.* Menoch. *Consil.* 92. n. 29. & *Consil.* 122. n. 139.

TH. LII. Non sufficit tamen, ut contrahentium neuter non lædatur, sed insuper requiritur, ut tertio etiam exinde non fiat præjudicium: ea enim interpretatio semper arripienda est, quæ nemini, & per consequens etiam tertio nihil damni infert, sed quæ potius unicuique jus suum salvum, illæsum atque integrum conservat. Menoch. *d. A. I. Q. cas.* 199. n. 133. *seqq.* Et hinc interpretatio rejicitur, quæ cadit in arbitrium unius ex contrahentibus in detrimentum alterius & tertii. Mantic. *de T. & A. C. L. 2. tit. 4. n. 81. & 83.* Quod adeo verum est, ut, quamvis verba nullum habitura sint effectum, tamen ita intelligenda sint, ne cuiquam & in primis ne tertio quicquam præjudicii afferant. Ludovic. Cozzadin. *Consil.* 3. n. 17. Hinc potius verba improprianda, amplianda & restringenda sunt Vincent. Caroc. *Decis.* 5. n. 9. & *Decis.* 59. n. 19. Hæc tamen, quæ dixi, maximè intelligenda sunt de verbis generalibus. Francisc. Niger. Cyriac. JC. Mantuan. *Controvers. forensi.* 59. n. 7.

TH. LIII. Minimè verò hic consideranda est læsio, quæ ex fortunæ eventu dependet, ita ut ejus lucrum incertum sit. Heig. *p. 1. qu. 9. n. 27.* Carpzov. *l. 2. Resp. jur. tit. 5. Resp.* 43. n. 3. & *L. 5. t. 2. Resp.* 9. n. 13. Videantur etiam, quæ tradit Scaccia in *Tract. de Commenc.* §. 2. *gloss.* 5. n. 150. Sichard. *ad l. 5. C. de in integr. restit. n. 2.* & hoc verum est, etiamsi magna aliqua læsio accidere possit, & jam acciderit Richter. *Decis.* 99. n. 139. & 144. Neque restitutio locum habet,

læsio postea, siue post contractum emerferit: eventus enim damni restitutionem non indulget, sed inconsulta facilitas. *l. 11. §. 4. ff. de minor.* Incertitudo etiam præterea facit licitum, quod aliàs in casu certo esset illicitum. *l. 7. & l. 22. ff. de reb. cred.* & quando bona fuit intentio ab initio, tunc non eventus, sed principium siue initium contractus considerandum venit. *l. 10. §. 1. ff. de negot. gest.* Curt. Jun. *Consil. 286. n. 23.* Imò, cum quid se habet ad lucrum & damnum, id attendendum non est, neque pro læsione habendum. Pantzschmann in *Tr. de locat. qu. 17. n. 8.* ubi etiam addit, quòd, cum læsio evenit sine adversarii dolo & ex post facto, re ipsa venditor neutiquam obligetur ad damnum & periculum præstandum: læsionem enim, quæ ex post facto contingit, in dubio quis scivisse non præsumitur, ratio est, quia quilibet creditur esse bonus, neque dolus præsumitur.

TH. LIV. Eodem modò se res habet neque tenetur quis, si dubitet de vitio rei venditæ, sed b. f. emptorem admonuerit. *arg. l. 1. §. 1. ff. de act. emt.* Si itaque venditor dicat: dubito, an fundus venditus servitutem debeat, nec ne, idque bonâ fide, sed si quæ est, & inopinatò emergat, non tenebor, hòc casu videri posset, non obligari ex empto cum in omnibus bonam fidem in hoc contractu requisitam. *l. 68. §. 1. ff. de contrah. emt. l. 43. §. 2. ff. d. t. præstiterit*, quæ autem ex improvìso, contractu finitò, emergunt, culpæ venditoris adnumerari non possunt. *l. 3. ff. de evict.* protestatione à venditore adjecta, ab emptore acceptâ legem dant contractibus pacta. *l. 23. ff. d. R. f.*

TH. LV. Quid verò dicendum, si dicatur contractus illicitus & usurarius? Resp. hoc est probandum: quilibet enim contractus in dubio legitimus & licitus præsumitur, non verò usurariam pravitatem sapere siue esse fœneratius. Bald. in *l. rogasti. 11. §. si tibi. 1. ff. si cert. pet.* Cravetr. *Consil. 29. n. 8. & 245. n. 2.* cum fœnus improbum exercere sit gravissimum scelus, & peccatum, quippe quod lege naturali & humanâ prohibetur. Menoch. *l. 2. d. A. f. Q. cas. 398.* & nemo Christianus delinquere credatur, *l. meritò. 51. ff. pro soc.* Ideoque pro regula tenendum: quòd, ubi factum aliquod dubium occurrit, quod haberi posset pro delicto, vel non delicto, in dubio illud præsumatur non delictum. *gloss. in cap. absit. 11. q. 3.*

TH. LVI. Quòd si verò dubitetur, an contractus sit transitorio ad hæredes, an verò non, tunc hic in dubio transitorius esse creditur, quia ea contractuum regulariter est natura, ut ad hæredes transeant, idque verum est, siue hæredum mentio facta sit in contractu, siue non. *l. veteris. 13. C. de contrah. & committ. stipul. l. viam veritatis. 10. C. locat.* ut proinde videatur superflua Notariorum cautela & clausula, quæ mentionem facit hæredum contrahentis. *l. eum qui ita. 56. §. 1. gl. ibid. in verb. pro supervacua. ff. de V. O.* siquidem contrahentes in dubio non tantum sibi, sed etiam hæredibus suis prospexisse creduntur. *l. 7. §. 8. ff. de pact. l. 9. ff. de probat. Gloss. ibid. in verb. probare.* Hinc frustra hæredi objicitur exceptio, quòd non sit nominatus in instrumento, quia, nominatò Cajò, hæres quoque ejus nominatus creditur. Bald. in *l. un. n. 3. C. quorum legatorum.* hæresque intelligitur eadem persona cum defuncto. *l. 59. ff. de R. J. l. 44. ff. ad S. C. Trebellian.*

TH. LVII. Ex rei etiam qualitate, aut personæ conditione, vel ex aliis indiciis aut circumstantiis contractus dubius commodam interpretationem recipit. Et tandem in subsidium, his omnibus deficientibus, ad hanc regulam recurritur, quòd in obscuris & dubiis id, quod minimum est, sequi debeamus. *l. cum de indebito. 25. ff. de probat.*

DE

DVBIIS DISTRACTIBVS.

SVMMARIA.

LIX. Cum contractus & distractus differant, ideo separatim tractantur. LIX. Pecunia in dubio creditur soluta in eam causam, ex qua usura debentur. LX. Usura in dubio non creduntur ante tempus soluta. LXI. Creditor dubitative indebitum solvens condicere illud potest.

LXII.

LXII. In quamnam causam pecunia soluta sit imputanda, cessante demonstratione creditoris & debitoris.

LXIII. Qualibet res in dubio praesumitur libera. LXIV.

Stipulatio in dubio obligat ad id, quod minus est. LXV.

Donatio in dubio non praesumitur. LXVI. Debitor praesumitur liberatus per redditionem chirographi. LXVII.

Secus est, si hoc dicatur amissum spolio. LXVIII.

Redditio pignoris nihil detrahit principali obligationi. LXIX.

Distractus judicantur secundum naturam contractuum.

LXX. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXI. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXII. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXIII. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXIV. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXV. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXVI. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXVII. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXVIII. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXIX. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXX. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXI. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXII. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXIII. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXIV. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXV. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXVI. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXVII. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXVIII. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXIX. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXX. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXXI. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXXII. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXXIII. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXXIV. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXXV. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXXVI. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXXVII. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

LXXXXVIII. Dolus causam dans distractui impedit distractum.

THES. LIX.

Cum contractus & distractus sint diversa, uti ostendit l. f. C. si tutor vel curator intervem. maxime quando nulla identitas rationis concurrat. Everhard. à Mittelburg. in Top. in loco à cent. act. ad distract. n. 12. ubi pro hujus axiomatis intellectu videantur plura. Itaque non placuit eos conjungere, sed potius disjungere & seorsum tractare.

TH. LIX. Et quidem etiam distractibus atque dissolvendis obligationibus maxime legitima fieri debet interpretatio: ut puta, solutum quid in dubio imputandum est in eam causam, ex qua usurae debentur. l. 4. & l. 7. ff. de solut. Menoch. de praesumpt. l. 3. praes. 136. n. 4. quia id solvisse quis potius praesumitur, quò exoneratur, Hartmann. Pistor. p. 1. qu. 21. n. 17. & quilibet actum gerens censetur eum eò modo gerere, quo is sibi utilior esse posset. Bartol. in l. 88. in vers. circa tertium principale. ff. de acquir. hered. arg. l. 1. ff. de solut. & l. 51. ff. pro soc. non enim creditur creditor usuris diutius frui hoc in casu, si apud eundem debitorem sterilis ei fuit pecunia. Alexand. de Immol. in l. 1. ff. de solut. Idem est, si quid solvatur in sortem & usuras: nam & hoc prius in usuras, deinde in sortem imputandum est. l. 5. §. 3. ff. de solut. nec enim ordo scripturae spectatur, sed potius ex jure sumitur id, quod agi videtur. l. 6. ff. de solut. Quid obtineat in pignoribus, si hæc a creditore distracta sint, de eo vid. d. l. 5. §. 2. & ult. ff. de solut.

TH. LX. Quòd si autem debitor dicat, se ante tempus usuras five annuas pensionis persolvisse, tunc præsumptio est contra debitorem: in dubio enim verisimile non est, quòd quis ante tempus annuam pensionem persolverit, cum, qui maturius solvit, plusolvere censeatur, & vice versa minus, qui tardius. §. 33. j. de R. J.

TH. LXI. Quid verò dicendum, quando dubium debitori videbatur, an illud, quod solvit, indebitum sit, nec ne, & tandem in hac dubitatione constitutus indebitum tanquam debitum solvat, num conditionem indebiti soluti habet? Resp. affirm. per l. ult. C. de cond. indeb. Sed cum indebitum variis modis accipiatur, ita ut aliud sit simpliciter tale, quod nullò jure, neque naturali neque civili deberetur, & peti potest. l. 65. §. 9. ff. b. t. aliud saltem secundum quid tale, & hoc iterum vel naturaliter, quod ex solo jure civili peti potest, vel civiliter, quod ex solo jure naturali; Igitur quæstionis est, de quonam casu intelligenda sit d. l. ult. Primum quidem indebiti genus tractat & decidit l. 26. §. 3. ff. b. t. Secundum repeti, posse negat l. 13. l. 64. ff. eod. Tertium quoque condici nequit, nisi exceptio perpetua obstet d. l. 26. §. 3. ff. d. t. Respondet Imperator, ut semper in his indebitis competat repetitio, si non transigendi animò salutum fuerit, b. l. ult. pro errante enim in condicendo indebito dubitans haberi solet. Vngep. Ex. 7. qu. 2. & cum transactio hinc præsumi non so- leat. b. l. ult. quæ aliàs repetitioni obesset l. 2. C. l. 65. §. 1. ff. b. t. rectè condicatur illud, de quo, an debeatur, controvertitur, Pac. anal. Cod. §. 11. n. 2.

TH. LXII. In summa, cum debita ex pluribus causis pecunia simpliciter solvitur sine ulla sc. mentione & demonstratione tam debitoris, quam creditoris, in quamnam causam illa pecunia solvatur, potior habebitur ratio & causa ejus pecuniæ, quæ sub infamia debetur, mox ejus, quæ pœnam continet, tertio, quæ sub hypotheca vel pignore contracta est, post hanc potior habebitur propria, quam aliena causa, ut puta fidejussoris d. l. 4. §. 7. ff. de solut. semper enim in dubiis benigniora sunt præferenda. Benignius autem id dicitur, quod debitori patrocinator, quod reo est commodius & tolerabilius, ut præstatio minimi. l. semper in obscuris. 9. ff. de R. J. l. veteribus. 39.

ff. de

eteres ideo definierunt, quod verisimile videretur,
itorem admonitum ita negotium suum gesturum
solut. add. l. 98. d. 1. Quod tam in pœnalibus, quàm
observatur, siquidem leges ad mansuetudinem &
tius quàm ad acerbicatem compositæ sunt. Huc
quod in rebus dubiis capienda sit occasio, quæ præbet
onsum. *l. 168. ff. de R. 7.*

Itaque si servitus in alicujus re prætendatur, & du-
num hæc debeatur, nec ne, tunc pro liberatione est
quælibet enim res à servitute in dubio præsumitur
l. 1. 26. ff. de damn. infect. Menoch. *A. 7. Q. lib. 2. cas. 156.*
3. præf. 89. n. 1. ubi. n. 6. ampliat etiam stante quasi pos-
tis, & *lib. 6. præf. 29.* Et natura res omnes censentur
illius rei servitus præsumitur, quæ est qualitas acci-
naturalis. *l. 4. ff. de justit. & jur.* Anton. Fab. in *Consil. de*
erat. p. 1. f. 93. neque naturalem, sed imposititiam causam
nym. Schurff. *Consil. 69.* Imò libertas, quæ omnibus re-
or, magis in rebus, quàm in personis præsumenda, cum
ibus modis servos nasci & fieri posse contingat, res non
Ferrariens. in *form. libell. act. Confess. in gl. pleno jure.* Ideo-
de libertate reponentibus, plus fidei habetur, quia juris
s adfistit, cum deponant in favorem libertatis, & id,
nmuni conforme est. Reinking. *d. R. S. & E. l. 1. class. 5.*
& 166. Vnde in dubio res magis præsumitur libera &
quam feudal. Richter. *de jurib. privileg. cred. c. 4.*

IV. Sic verba quoque stipulantis dubia intelligenda
s obligent debitorem, quam possibile sit. Dec. *Consil. 413.*
in generalia restringandur potius ex vi rationis, quàm
itè aliquid damni patiat. *l. adigere. 6. §. quamvis. 2. ff. de*
um dilectus 14. ad audientiam. & c. 15. de Cler. non resia. Imò
s habeant effectum, & pro superfluis reputentur quàm
itè damnum sentiat. *l. f. §. in computatione. 9. ubi. DD. C.*
alter verò indebitè ad lucrum perveniat, quoties e-
tat de damno vitando, alter verò de lucro captando, to-
ties

ties pro eo respondendum est, qui certat de damno vitando, non vero pro eo, qui de lucro captando. Menoch. *Consil.* 56. n. 39. *Consil.* 144. n. 10. & *Consil.* 268. circa fin. illudque semper procedit. *l. rescriptum.* 12. §. 1. ff. de distract. pignor. *l. jure succursum.* 6. §. f. ff. de jur. dot. Wefenbec. *Consil.* 50. n. 27. etiam inter duos privilegiatos. Bartol. in *l. quas actiones.* n. 3. C. de SS. Eccles.

TH. LXV. Unde fit, quod donatio non solum non præsumatur. *l. cum de indebito.* 25. vers. si vero ff. de probat. *l.* 47. ff. de oper. libert. sed & in dubio illa interpretatio præferatur, quæ donationem excludit. *l.* 24. §. 1. ff. de pignor. act. *l. si cum aurum.* 5. ff. de solut. ratio est, quod nemo præsumatur suum jactare velle. d. *l. cum de indebito.* 25. vers. qui non solvit. ff. de probat. *l.* 48. §. 3. ff. de furt. Quod tamen secus est, si adsit ulterius consanguinitas, vel amicitia, vel remuneratio: hoc enim in casu donatio præsumitur. Grat. *Consil.* 34. n. 18. vol. 1. Alexand. *l.* 83. *Consil.* 18. n. 7. Ruin. *Consil.* 127. n. 19. vol. 3. Ratio hujus rei consistit in verisimili, secundum quod verba in dubio accipienda sunt. *l.* 114. ff. de R. J. *l.* 58. in f. ff. de jur. dot.

TH. LXVI. Ex quo etiam fundamento debitor præsumitur fuisse liberatus non tantum, si chirographum penes creditorem cancellatum reperiatur, sed etiam si hoc sive cautio ipsi fuerit reddita: creditor enim non præsumitur tale quid fecisse, nisi sibi satisfactum esset à debitore. Carpzov. p. 2. c. 20. d. 12. n. 8. Sic ex solutione annuæ pensionis, tribus annis proximis facta, inducitur præsumptio totius debiti, in præteritum soluti per *l.* 3. C. de apoch. publ. Finckelth. *Observ.* 115.

TH. LXVII. Aliud tamen obtinet, si chirographum ante solutionem factam amissum dicatur spoliò, igne, naufragio: si enim hujus rei fides fiat vel testibus. *l.* 8. C. de test. *l.* 13. C. de fid. instrum. vel juramentò. *l.* f. C. de fid. instrum. vel aliis indubitatis indiciis & præsumtionibus. arg. *l.* f. C. de probat. *l.* 5. C. de fid. instrum. *l.* 19. C. de R. V. tunc creditor nihilominus debitum suum persequi potest. Richt. *Velitat. Academ.* 3. tb. 90. secus tamen est, si hæc deficient, tunc enim in dubio pro debitore est respondendum. Carpzov. p. 2. c. 29. d. 15. n. 5.

TH. LXVIII. Quid verò iuris in redditione pignoris? Resp.

ive fiat precario, five simpliciter, neutiquam tamen
ipali obligationi detrahit eamve mutat. Sic fidejuf-
testamento vel ex conventionem facta, nihil reo af-
tque emolumentum, h. e. non proficit reo : nam ab ac-
ipale non rectè argumentamur, licet è converso re-
m accessorium sequi naturam sui principalis, & hoc
n subsistere, quia ejus sequela est. *l. 3. ff. de pact. l. si
ff. de probat.*

Tandem notandum est, quod distractus maximè
ntur secundum naturam & substantiam contractu-
e in se vim relativorum & contrariorum. *l. 58. ff. de
l. lic. ab emt. reced.* Si igitur contractus sint ad hæredes
runt quoque distractus tales. *l. 7. §. 8. ff. de pact.* quia
eadem est ratio & disciplina. *l. 1. ff. de his qui sunt sui vel
similibus iisdemque regulis contineatur distractus,
ctus, maximè quando eadem est ratio in utroque. l.
in pr. junct. §. 1. ff. de hered. petit. l. 2. C. de pact. inter emtor.*

K. Hinc est, quòd quemadmodum dolus dans cau-
ni bonæ fidei ipsò jure contractum annullat, *l. §. elegan-
um. 3. inf. ff. de dol. & l. Julianus 13. §. 1. seq. ff. de act. emt.*
otus dans causam distractui five liberationi in con-
idei impedit distractum & liberationem totaliter. Bar-
leganter. n. 5. & in d. §. non solum. num. 2. Everhard, in loc. le-
tractu ad distractum ubi adhuc multa adducit. v. Gail.

DE IS VLTIMIS VOLVN- ATIBVS ET IN SPECIE DE TESTAMENTIS.

S V M M A R I A.

Verba testamenti dubia propriè sunt accipienda. LXXII.
E Ex

Ex regulis juris potest cognosci forma testamenti perfecta. LXXIII. *Verba plenè sunt accipienda.* LXXIV. *Testamentum præsumendum est potius validum, quam invalidum.* LXXV. *Conjecturis locus est relinquendus* LXXVI. *Contrarietas est evidanta.* LXXVII. *Non præsumitur quis decedere voluisse pro parte testatus, pro parte verò intestatus.* LXXVIII. *Verba diversimode non sunt intelligenda.* LXXIX. *Bene tamen naturaliter, non verò civiliter.* LXXX. *Æqualitas est observanda.* LXXXI. *Verba absolute posita quomodo interpretanda.* LXXXII. *Dispositio testamentaria interpretanda est secundum observantiam loci.* LXXXIII. *Quid juris in casu, nec à consuetudine nec à lege deciso.* LXXXIV. *Interpretatio in dubio hæc assumenda est, quæ est aptior, & quæ absurdò caret.* LXXXV. *Si dubitetur, quid scriptum sit, aut actum habetur pro non scripto.* LXXXVI. *Incisio testamenti pro revocatione non habetur.* LXXXVII. *Qualitas personarum attendenda.* LXXXVIII. *Antecedentia & consequentia sunt attendenda.* LXXXIX. *Quid si duæ dispositiones contrariae sibi invicem repariantur.*

THE S. LXXI.

Nunc dicendum est de interpretatione, quæ legitimè fieri potest in testamentis aliisque ultimis voluntatibus, si quid in his dubiè positum reperiatur. De quibus sciendum est, quòd voluntas testatoris habeatur pro lege. *can. 4. caus. 13. qu. 2. l. 1. C. d. S. S. Eccles.* Disponit enim testator & erit lex, voluisse autem & sensisse testator id videtur, quod dixit. *l. 3. ff. de reb. dub.* Igitur quod dixit & noluit, servandum non est. Dixisse autem præsumitur, quod verborum proprietas indicat, à qua recedendum non est, etiamsi actus aliàs periret. *l. 69. ff. de legat. 3.* Limita
non

si manifestum sit, aliud sensisse disponentem. *d. l. 7. §. f. ff. de supellect. legat.* mens enim dicentis *l. 77. §. 20. ff. de legat. 2.* verborumque interpreta-
tum vim habet, ut melior sensu existat. *l. 3. C. de*
si voluntas testatoris aperte sit contra jus & le-
gis juris ei occurrat. *l. quidam in suo. 27. ff. de condit.*
es. 9. eod. Novell. 48. in Prefat. nemo enim pot-
est leges in testamento suo locum non habeant. *l. 55.*
lem est, si voluntas sit imperfecta: nam imperfe-
non est voluntas. *l. 11. C. de iis quibus ut indign.*
de testam. vel si impossibilis. l. 21. §. ult. in
l. 1. ff. de condit. instit. vel sit inepta. l. 27. pr.
ult. ff. de legat. 1. vel sit contra bonos mores. l. 112.

XII. Qua de causa non semper ex cogitatione aut
tatoris, sed ex regulis juris statuendum est, an testa-
tam perfectam habeat, nec ne. *arg. l. 4. ff. qui testam.*
mentum enim publicam formam destitutum pro testa-
ari nequit. *Dauth. ad l. testandi. 13. num. 4. & ad l. 16.*
generale est, in fraudem legis apposita non valere
num. 8. & 10. C. de his, quæ pæn. nom. Vid. Gail. l. 2. O. 149.
stat quia ut J. C. nec ex Prætorie, nec ex solenni jure
privatorum conventionem immutandum est. *l. 27. ff. de*
publico, cujus est testamenti factio *l. 3. ff. de testam. per*
conventionem derogari nequit. *l. 38. ff. de pact. testator*
suam voluntatem cum jure communi conformasse
sumitur. *l. 54. ff. locat.*

XIII. Verba etiam testatoris dubia in pleniori &
gnificatu sunt accipienda. *l. 45. l. 69. ff. de legat. 3. l.*
vestigal. pet. l. 48. ff. de hered. instit. l. 27. ff. eod. l.
l. 99. ad f. ff. de leg. 3. cap. 7. X. de sponsal. ibi: recur-
munem verborum intelligentiam, testandi enim fa-
extendenda, quam restringenda est. *l. 52. §. 9. ff.*
ubi Dd. C. de pact. idque ideo, quod in testamentis
stantium plenius interpretemur. *l. 12. ff. de R. I. l. 7. C.*

de fideicommiss. nec enim recipienda pernicioſa ſubtilitas , per quam teſtamenta contra utilitatem publicam ſubverterentur; Sig-
norol. *Conſil.* 159. pr. l. f. C. de *inſtit. & ſubſtit.* l. 5. de *neceſſar. hered.*
inſtit. l. 13. C. de *legat.* quippe , quod improbus eſſe videatur , qui
quamlibet voluntatem reſcindere nititur. l. 28. C. de *Episcop. &*
Cler. cū noti juris ſit , quòd voluntas teſtatoris prædominetur,
& tanquam regina primum locum obtineat , præcipuè ſpectetur,
ad ungvem obſervetur , totum faciat , non circumveniat , nec
verborum ſubtilitate ſubverti debeat , Johann. de Caſtil. in *Tr.*
de Conjectur. ultim. volunt. num. 1. & ſeqq. l. 19. ff. de *condit. & demon-*
ſtrat. Limitanda tamen ſunt dicta , niſi teſtator ipſe ſtriçtè
loquatur : eo enim in caſu & ſtriçtè debet intelligi. l. 29. ff. de
manumiff. teſtam. l. 68. ff. de *fidejuſſor.* Mascard. de *probat. Concluſ.*
136. num. 3. Sic exhæredatio , quæ fit in teſtamento. l. 14. C. de *te-*
ſtam. benignâ interpretatione debet reſtringi. l. 2. & l. 19. ff. de *liber.*
& *poſthum.* quod enim teſtator non dixit , nec nos dicere debe-
mus. l. 75. §. 5. ff. de *acquir. hered.* l. 8. ff. de *publician. in rem. act.* l. 2. C.
ſi quis alteri vel ſibi, nec, quod non loquitur , velle præſumitur. l. 1.
§. 11. verſ. *ſi autem deſſicientis.* C. de *caduc. tollend.* Mascard. de *probat.*
Concluſ. 1343. num. 1.

TH. LXXIV. Quin & ita ut teſtamentum potiùs valeat, quam
pereat, & ne reddatur eluſorium & nullum , ideo , quòd teſtamen-
tum omne validum ac ſolenne præſumatur. gl. in l. 1. C. de *fidei com-*
miſſ. & in l. *ſi poſt diſiſionem* 4. ibidemque Bartol. C. de *jur. & fact. ignor.*
maximè ubi extrinſecus non eſt vitiatum , vel aliqua in parte
corruptum. l. f. C. d. *Edict. Adrian. toll.* Vultej. 1. *conſil. Mar-*
purg. 29. n. 25. nam teſtator non præſumitur fruſtrà teſtari vo-
luiffe. l. 2. ff. de *reb. dub.* l. 109. ff. de *leg. 1.* atque ſic actum inva-
lidum & fruſtratorium facere. d. l. 109. ff. de *leg. 1.* l. 12. ff. de *reb. dub.*
aut aliquid ponere in poſtremo ſuo halitu , quod ipſum inutilem
atque irritum redderet. l. 38. §. 2. verſ. *ſi fundus.* l. 30. §. *qui hor-*
tos. 1. l. 35. §. *codicillis.* 3. ff. de *leg. 3.* ideoque voluntates ultimæ in
dubio ſemper legitimæ & valere præſumuntur. l. 4. ubi *gloſſ.* &
Bartol. C. de *jur. & fact. ignor.* l. 66. in pr. ff. de *legat. 2.* ſiquidem
teſtamentorum favor tantus eſt , ut in dubio pro validate eorum
ſit

fit pronuntiandum. *l. 10. ff. de in offic. testam. l. 12. l. 85. ff. de R. I.* Optimum enim est illud fundamentum & ratio, quæ assumitur, ut conservetur ultima voluntas, & ut tueatur testamentum. *l. 28. C. de Episcop. & Cler.* cum publicè interfit, testamenta conservari. *l. 5. ff. testam. quem. ad. aper.* accedit, quòd causa testati favorabilior sit, quàm causa intestati, deinde quòd homini mortuo nihil magis debeatur, quàm ut voluntas ejus conservetur. *l. 1. C. de S. S. Eccl.* è contrario autem pœna testatoris sit, testamenta invalidari. *l. ult. C. de posthum. hered. instit. l. 32. C. de inoffic. testam.* Quæ quidem tantum procedunt in dubio, non verò, quando de nullitate testamenti manifestò constat: quod enim ipsò jure nullum est, nemo potest in alterius præjudicium convalidare. Menoch. 4. pref. 10. num. 18. Besold. 1. Consil. 204. num. 29. & 30. Cæterum hæc, quæ dixi, observanda sunt in quavis dispositione, five hæc sit odiosa, five stricti juris. *l. 8. ff. quemadmod. servit. amitt.* Cravett. Consil. 171. num. 7. Menoch. Consil. 285. n. 29. etiamsi verba sint improprianda, nec dispositio sit inutilis. *Auth. ex testamento. C. de collat.*

TH. LXXV. Quamobrem sequendum id, quod colligi potest per conjecturas ex probabili voluntatis consequentia. *l. 66. l. 67. §. 5. l. 64. ubi Bartol. de legat. 2. l. 47. de donat. int. vir. & uxor. & ex consuetudine testatoris. l. 50. §. f. ff. de legat. 1.* nam ex consuetudine viventis sumitur etiam conjectura voluntatis morientis. Inde deducitur, quòd filiis substitutis per fidei commissum ex vulgari quidem usu loquendi non credantur substituti nepotes, quia nepotes appellatione filiorum non continentur. *l. 6. ff. de testam. tutel.* sed, si testator nepotes consueverit filios appellare, ipsi quoque substituti intelliguntur. Ut proinde optimum sit, non propriam semper verborum significationem scrutari, sed imprimis, quid testator demonstrare voluerit. *l. 18. §. 3. ff. de fund. instruct.* cum enim voluntas dupliciter consideretur colligatur, scil. vel ex verbis, vel ex conjecturis. Menoch. Consil. 25. num. 49. voluntas autem non prolata, sed mente re-
ta difficillima sit probatu. Panormitan. in cap. presentium. n. 3. d. testib. Ideoque rectè facit & ordine, qui eam per

præsumptiones & conjecturas probat, atque sic pro veritate habet. Menoch. *Consil.* 5. n. 5. sicut in aliis, quæ difficillimæ sunt probationis atque ad animo dependent. l. 24. ff. sol. matrim. l. 70. l. 6. ff. de legat. 2. Requiritur tamen, ut hæ conjecturæ sint verisimiles: verisimilitudo enim est imago veritatis. Mascard. *de probat. conclus.* 1042. col. 1. Vid. Th. 79.

TH. LXXVI. Tandem verba dubia ita sunt explicanda, ut contrarietas evitetur: quemadmodum enim hæc in omni materia, ita maximè hic est fugienda. Idque faciendum est, etiam si verba sint improprianda, Cravett. *Consil.* 70. num. 5. Et quidem ideo, quod, contraria simul esse non possint. l. 30. ff. pro soc. l. 1. C. de furt. seque mutuò expellant. l. 4. §. pen. ff. de offic. procons. neque quicquam valeat, quod actum est, si repugnantia toleretur. l. 188. ff. de R. I.

TH. LXXVII. Qua propter testator non præsumitur decedere voluisse pro parte testatus, pro parte verò intestatus, Menoch. *Consil.* 538. num. 10. in pr. nemo enim paganorum (in militibus enim aliud obtinet l. 6. l. 19. in pr. ff. de militar. testam. modò eorundem voluntas sit certa, aliàs in dubio milites juri communi testandi se conformasse creduntur. l. 2. l. 8. l. 13. ibique Dd. C. de testam. mil. Carpzov. P. 7. Constit. 2. D. 5. n. 7.) pro parte testatus, pro parte verò intestatus ab initio (aliud est ex post facto, l. 15. §. fin. ff. de in officios. testam.) de jure communi (secus est, si lege municipali, statuto vel consuetudine de rebus vel personis, contra jus commune disponentibus, aliud cautum sit, Gail. l. 2. O. 124. n. 14.) decedere potest. §. hereditas. §. in f. I. de hered. instit. l. pen. §. l. ff. de castrens. pecul. l. 89. in f. l. 7. ff. d. R. I. cum natura non patiatur, ut duo contraria & inter se pugnancia. veluti testatus & intestatus simul concurrant, & defunctus duo patrimonialia habere non possit. l. 30. §. 1. ff. de excusat. tutor. l. 141. §. 1. ff. d. R. I.

TH. LXXIIX. Uterius verba non sunt diversimode intelligenda; itaque si quid occurrat, quod possit de uniformibus & difformibus intelligi, in dubio intelligendum est hoc potius de uniformibus, non verò de difformibus. l. 11. §. 4. ff. de legat.

legat. 3. non enim una eademque dispositio difformiter operari debet. *Peregrin. de fideicom. art. 16. num. 35. & seq.* aut diversò jure censerì. *substit. l. 23. ff. de usucap.* Provide verbum scriptum in uno loco intelligendum est eò modò , quò testator intellexit in alio , vel unum verbum semel unò modò positum , etiam in alia parte eodem modò censerì debet positum *Bartol. in l. centurio. 15. n. 27. versic. quid dicemus. ff. de vulgar. & pupillar. substit.* Verba quoque simplicia restrictionem patiuntur ad uniformia.

TH. LXXIX. Denique , si quid occurrat , quod naturaliter & civiliter possit intelligi , illud accipiendum est potius in naturali sensu & significatione , non verò in civili & subintellecta. *l. 76. ff. de condit. & demonstrat.* ita tamen ut maximè inspiciatur communis usus loquendi. *Negusant. in sylv. qu. 243. n. 12. Curt Jun. Consil. 145. num. 46.* non enim æquum est , ut fictio inducatur contra voluntatem testatoris , si verba propriè accipi queant, cum , quod per fictionem tale est , propriè non sit tale! *l. 2. §. 1. ibi: nec enim naturalis. ff. de usufruct. ear. rer. qua us. consum. §. 2. j. de usufruct.* Hæc tamen ita intelligenda sunt, si res certa sit , & de mente disponentis satis constare possit, alioqui , si quid dubium videri atque jam in hunc jam in illum sensum trahi possit, potius est , ut ex conjectura voluntatis verba testatoris etiam civiliter & urbane accipiamus. *l. 29. §. 5. ff. de lib. & posthum.* Vid. Th. 75.

TH. LXXX. Porrò æqualitas observetur, & excludatur omne illud , quod speciem saltem inæqualitatis indicare & præ se ferre videatur. *l. 77. §. 8. ff. de legat. 2.* tali enim creditur fuisse mente testator, ut æqualitas inter hæredes , quoad fieri possit , servetur. *Menoch. Consil. 489. num. 12.* ratio est , quòd æqualitas suum cuique tribuat. *arg. l. naturaliter. 3. §. 1. ff. de condict. indeb.* Hocque procedit, quamvis verborum improprietas sit observanda. *l. 21. §. 3. vers. sed & pfe. ff. de fund. instruct. l. f. C. commun. utr. jud.*

TH. LXXXI. Similiter verba absolutè prolata secundum lud , quod est possibile de natura , de facto , de jure , & secundum onos mores restringenda & intelligenda sunt , aliàs enim effectum

Etum non fortiuntur. Sic voluntas testatoris bonis moribus & legibus contraria neutiquam servanda est. *l. 9. l. 27. ff. de condit. instit.* Dispositioni enim, quæ testatori est probrosa, tanquam de jure impossibili standum est haudquaquam. *l. 1. in f. C. de his quæ pæn. nom. rel. §. ult. I. de legat.* Et ideo conditio præceptum testatoris, quod est per se & absolutè impossibile, nec in ullius hominis potestate, quod vel ipsa naturâ vel jure prohibitum sit, non valet, nec servari debet. *l. 137. §. 6. ff. d. V. O. Mantic. de conj. ult. V. lib. 2. t. 3. num. 16. in pr.* quia habetur pro non adjecto, secus est, si illud sit saltem secundum quid impossibile h. e. respectu ejus, cui quid in testamento est adscriptum sive relictum: hoc enim per se difficile magis, quàm impossibile censetur, ideoque omnino adimplendum est. *l. 4. §. 1. ff. de stat. liber.* Hoc tamen aliquando pro impleto habetur, ut si in personam tertii collatum sit *l. 1. C. de instit. & substit.* plenius Bachov. 2. *Disp. 13. th. 6.*

TH. LXXXII. Pariter etiam dubia dispositio testamentaria interpretenda est secundum consuetudinem & observantiam, quæ viget in ea civitate, in qua confecta est depositio à testatore. *l. 50. §. ult. ubi. Dd. ff. de legat. 1. l. 18. §. ult. in f. ff. de fund. instruct. & instrum. leg. Mev. Consil. 98. num. 37.* Consuetudo enim optima est legum interpret. *l. 23. ff. de LL. l. 37. ff. eod.* diciturque forma & quasi alterum jus naturale, ac proinde omnia potest. Card. Tusch. *practicar. Conclus. tom. 2. lit. C. Conclus. 806. num. 16.* & observantia, tollit omne dubium. Joh. Vincent. Hondet. *Consil. 6. n. 36. vol. 1.*

TH. LXXXIII. Quid verò juris est si causis dubius obveniat, nec à lege, nec à consuetudine, decisus, an simile legis observandum sit, an verò simile consuetudinis, quæritur? & communis Doctorum schola statuit, si casus obveniens sit de materia consuetudinis, quod attendendum sit simile consuetudinis, sin verò casus ille dubius sit de materia legis, observandum sit aliud simile rationabile, sin autem utrumque sit rationabile, tunc recurrendum sit ad simile legis.

TH. LXXXIV. Præterea ea assumenda est interpretatio, quæ rei gerendæ est aptior & quæ absurdò caret. Ut puta, dixit testa-

ur defunctus voluisse singulis centum dare propter
cessitudinem, quam censetur habuisse erga filias.

Item, si quis mihi filius aut filia genitus fuerit.
duntaxat natô. Sejus excluditur. *l. 13. §. ult. ff. de
conjuncta pro disjunctis accipiuntur, & disjuncta
interdum soluta pro se paratis in casibus expressis.
aque cum hæreditas vel fideicommissum hoc mo-
st: Titius vel Mævius hæres esto, Titio vel Mævio
ertè uterque hæreditatem vel fideicommissum ac-
portionibus. l. 4. C. d. V. S.*

XV. Quòd si minimè intelligatur, quod scriptum
rinde est, ac si id scriptum non esset, veluti, si ita de-
entum, ut planè legi non possit, vel cum pater fi-
utorem dederit, nec intelligi potest, de quonam seu-
s sint Titii, certè ipsa datio nullius est momenti. *l. 30.*

XVI. Quòd si autem in testamento incisio lini &
a sint & utrumque argumenta sic suadentia ad-
revocatione testamenti habenda nequaquam est,
is & tutius est in dubio benigniorem interpretatio-
i. *de his que in testam. del.* tum quia semper in dubio
& ut illud sustineatur, pronunciandum est. *Mev.*
7. Sin autem res quidem dubia aut verba generalia,
ura, vel ambigua sint, interpretatio ex bono & æquo
s fieri debet, veluti si quis vocet proximos ad hære-
leicommissum, sensetur saltem eos respexisse, qui
tudine proximiores sunt, hæres quoque qui legata
e simpliciter, nihilominus quartam ex L. Falcidia
st.

XVII. Deinde dubia testamenti verba secundum
sonarum, inter quas proferuntur, intelliguntur &
neque de persona ad personam extenduntur. Ex-
ris est, quando voluntatis quæstio ex verbis prola-
a, quòd non tam secundum propriam juris signi-
accipienda, quàm secundum personam pro-
feren-

ferentis intelligenda sint. *l. 12. §. 4. ff. de us. & habit. l. 11. in pr. ibid.* quia qualitas loquentis intelligentiam verbi causat. *c. solita. 6. X. de major. & obed.* Hinc si testator prohibeat, bona sua alienari extra familiam, prohibitio intelligenda est de familia testatoris prohibentis, non alterius. *l. 36. in f. C. de fideicommiss.* Bartol. & alii Dd. in *l. peto. 69. §. 3. ff. de legat. 2.* & verba ejusmodi ambigua testatoris, quæ possunt intelligi tam testatore, quam etiam de hærede, potius intelligenda sunt de persona testatoris & defuncti, quam de hæredis & succedentis. *l. 59. in pr. l. 17. in pr. ff. ad SC. Trebell.* Sic relativum *Eidem* in testamento positum, quod partim testatori, partim instituto applicari potest, referendum potius est ad testatorem. Anton. Quett. *Consil. 25. num. 13. fol. 113.* Quod adeo verum est, ut etiam verba improprientur, quò personis accommodentur, ad quas referuntur. *l. 4. ff. locat.*

TH. LXXXVIII. Denique antecedentia & consequentia probè sunt attendenda. *l. 50. §. 1. ff. de legat. 1. l. 18. §. ult. ff. de fund. instr.* Igitur quando antecedentia sunt expressa certaue consequentia verò dubia, generalia & incerta, tunc optimè ex antecedentibus colligetur consequentium intellectus, si verò antecedentia aliquà generalitate & incertitudine laborent, consequentia contrà sint determinata & expressa, tunc consequentia interpretationem commodam recipiunt ex antecedentibus. *l. 15. C. de fideicommiss.* Quòd si verò vox aliqua occurrat, quæ multifariè possit intelligi, tunc hæc eò modò accipiatur, quò reperitur accepta à testatore in alia parte testamenti. *l. 17. pr. ff. de legat. 1.* Ea tamen semper interpretatio prævalet, per quam voluntas ultima conservatur. *l. 12. & 21. ff. de reb. dub.*

TH. LXXXIX. Quòd si verò duæ dispositiones contrariæ sibi invicem reperiantur, tunc posterior dispositio prævalet & derogat priori: illa enim semper ultimam voluntatem continere præsumitur, quin & si unò eodemque testamento duæ periodi sibi adversentur & contrariantur, ita ut hæ commodè interpretari non possint, postremæ periodo standum est, sic quando ab initio testator hæredes instituat inæqualiter, postea verò di-

dicat, se velle eos æqualiter succedere, ultimum amplectendum est: posteriora enim semper derogant prioribus.

DE CODICILLIS DVBIIS.

SUMMARIA.

- XC. *Quatenus Codicilli & Testamentum conveniant.* XCI. *Si Testamentum & Codicilli sibi invicem contrariantur quid juris?* XCII. *Quid denique si plurium Codicillorum verba sint dissona?* XCIII. *Clausula Codicillaris ab ipso testatore adjecta sit necesse est.* XCIV. *Num hæc citra jussum specialem à Notario adjecta in dubio præsumatur testatoris voluntate apposita.*

THESES. XC.

S Equitur nunc ultima voluntas obliqua, quæ fit per Codicillos, de quibus ante omnia notandum est, quòd hi quatenus testamento continentur, ad illud etiam referantur, atque ex eo interpretationem recipiant commodam, cum testamentum & Codicillus tali casu pro una eademque habeantur dispositione. *l. 16. ff. de jur. codicill. l. 1. in pr. C. eod. tit. & pars ejus intelligantur. l. 14. circa pr. ff. de jur. Codicill. l. pen. ff. testam. quemadmodum aper. viresque ex illo capiant. l. 3. §. ult. ff. de jur. Codicill. uti etiam appellatione testamenti ex larga significatione venire videntur Jason. in l. si idem 7. C. de Codicill. Quæcunque enim in Codicillis scripta sunt, perinde habentur, ac si in testamento essent scripta. l. 1. §. 2. ff. de jur. codicill. textusque loquens de testamentis, extendendus etiam est ad Codicillos. arg. l. si filium habeo. 14. ff. ad SC. Macedon. præsertim si una eademque ratio similiter pro testamentis & Codicillis. Vid. Carpzov. l. 6. t. 2. Resp. 20. num. 6.*

TH. XCI. Hinc si testator in testamento & codicillis contrarium disponat, illud ita intelligendum est, ut testamentum & codicillus sibi invicem non contradicant, quod si verò contradictio tolli non possit, tunc posterior voluntas est observanda & præferenda, nam ea quæ postea geruntur, derogant prioribus, valetque semper novissima voluntas. *l. 12. §. ult. ff. de legat. 1. l. 87. ff. de condit. & demonstrat. l. 19. C. de fideicommiss. l. 6. §. 2. ff. de jur. codicill.*

TH. XCII. Si verò plures Codicillos, quorum verba sunt dissona, quis fecerit, & in prioribus codicillis certas quasdam res alicui legaverit, in posterioribus verò eas rursus eidem ademerit, tunc cum plures codicilli sibi invicem contrarii subsistere non possint, codicilli posteriores, diversò tempore dissonâ voluntate confecti, tollunt priores: prior enim dispositio discrepans & contrariam à posteriori voluntatem continens hâc ratione revocatur. *l. cum proponatis. 3. C. de codicill.* Quod verum est, si tempus horum certum sit, ita ut quis prior, quis verò posterior sit conditus, constet: aliàs enim, si hæc deficient requisita, neuter horum propter incertitudinem quicquam efficiet, aut valebit, quia hic non deficit jus, sed probatio. *l. 30. ff. de testam. tutel.*

TH. XCIII. Hodie in testamentis frequens est clausula codicillaris, de cujus formula videatur Richter. *Decis. 63. n. 2. & 3. & Noricus. in addit. ad §. 1. j. de Codicill.* Zepperus *tr. d. clausula Codicillari*, quæ testamento apposita defectum solennitatis supplet *l. f. C. de codicill. l. 11. ff. de manumiss. testam.* vitium autem in institutione commissum supplere nequit. Requiritur autem, ut ab ipso testatore hæc clausula codicillariis sit adjecta & expressa. *l. 1. ff. de jur. codicill. l. coheredi 41. §. cum filia. 2. ff. de vulgar. & pupillar. substit.* non etiam subintelligitur in dubio, ideoque testamentum hâc clausulâ destitutum non valebit jure & in vim codicillorum, quia testator non creditur codicillos facere voluisse, nisi illud disertis verbis dixerit & expresserit. *l. 1. ff. de jur. codicill. l. ult. C. eod. tit. l. pen. §. ult. ff. de legat. 2. l. 3. ff. d.*

ff. de testam. l. ult. C. eod. tit. Exceptio est in testamento inter liberos, vel ad pias causas: his enim in casibus speciali jure receptum & cautum est, ut clausula hæc subintelligatur, ratio est favor & privilegium liberorum atque piæ causæ Anton. Fab. in *Cod. l. 6. t. 5. def. 7. n. 4.* Hartman. Pistor. *p. 4. quest. 9. n. 19.* Idem est in testamento militis. Gothofred. in *l. ult. §. 1. lit. L. C. de codicill. per l. 3. ff. de militar. testam.*

TH. XCIV. Quid verò obtinet, si clausula hæc codicillaris citra jussu testatoris expressum s. specialem adjecta sit, an præsumitur ex voluntate testatoris, an potius consuetudine Notariorum adjecta? Resp. affirmando prius, propterea quòd in dubio hinc voluntas testatoris, si non specialis, tamen generalis præsumatur: eo ipsò enim dum testator jubet testamentum suum scribi à Notario, præsumitur simul voluisse, ut ponantur in testamento suo clausulæ ex communi usu testantium & scribentium in testamentis quæ solent adhiberi. Mascard. *l. 2. de probat. Conclus. 1102.* Imo scripta à Notario præsumuntur scripta voluntate ejus, qui rogavit Notarium. Bald. *l. 2. Consil. 158. inf.* & intelligitur Notarius semper apponere rogatus consuetas clausulas. Alexand. *l. 2. Consil. 27. n. 2. ibi: accedit ad confirmationem.* Et hæc decisio nihil ampliùs post se relinquit dubii. An verò dicta clausula codicillaris quicquam effectus habeat in testamento natiuitate posthumi rupto, de eo videatur Gail. *l. 2. O. 114. per tot.*

DE DVBIIS LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS.

SUMMARIA.

XCIV. Quatenus legatum & fideicommissum testamentis accedant. XCVI. Interpretatio facienda, ne pereat legatum

tum. XCVII. Plenior interpretatio est facienda. XCIX. Nummis indistincte legatis in dubio minimi debentur. XCIX. In legatis æquum & bonum est observandum. C. Si Studiosus Studio chartas universis legaverit, libri debentur. CI. Quatenus singulis mensibus legatum debeatur. CII. In legato ob certam causam quid juris sit? CIII. Verisimile observandum. CIV. In qua moneta solvendum legatum. CV. Legatarii charitas & necessitudo inspicienda. CVI. Contra quem, an contra heredem, an vero contra legatarium fiat interpretatio? CVII. Fideicommissum generale favorabilius est particulari. CIX. Regulariter fideicommissa amplianda & extendenda sunt per causam. CIX. Legatum fideicommissum favorabilius est.

THES. XCV.

Testamenti accedunt legata & fideicommissa particularia, non quidem ut pars essentialis, nec ut subjectiva, sive species testamenti, nec ut integralis, sed ut accidens. Strauch. ad univers. Jus Diff. 10. Aph. 1. Quoniam verò fideicommissa legatis & vice versâ in omnibus & per omnia exæquata sunt, scil. ut qualia & ratione effectus, non verò ratione essentia, quasi legatum sit fideicommissum & contrâ. §. 3. l. de legat. l. 1. ff. de legat. 1. Strauch. d. Diff. 10. Aph. 2. itaque ea hic jungam.

TH. XCVI. Et quidem observandum & notandum est de legatis, quòd horum verba ambigua ita sint interpretanda, ut legatum potius valeat & consistat, quàm ut pereat, ratio est præsumta testatoris voluntas.

TH. XCVII. Itaque interpretatio plenior fiat defunctique mens & voluntas probè consideretur. Hinc, vinò legatò, propter præsumtam testatoris voluntatem vasa quoque debentur. l. 3. §. 1. ff. de trit. vin. ol. leg. cum credibile sit, mentem testatoris eam esse,

esse, ut voluerit accessionem vini esse amphoras. Bartol. in l. cum qui
 ss. §. qui ita 4. ff. de V. O. Quid verò statuendum est, si legetur ca-
 strum cum pertinentiis, an etiam bona particularia & prædia, quæ
 ibi possidentur, à testatore in dubio legata censentur? quod affir-
 matur ideo, quòd verbum pertinere latissimam habeat significatio-
 nem. l. 181. ff. d. V. S. à qua non præsumitur recessisse legans in dubio,
 & ideo pertinentiarum nomine contineri videntur, quæ quoquò
 modò castro accedunt, & ad illud spectant, qualia sunt prædia, mo-
 lendina & alia bona, quæ dominus habet in eòdem loco. Videat-
 ur pluribus Fachin. l. 5. Controvers. c. 66.

TH. XCIIIX. Hæc autem interpretatio plenior tunc locum
 habet, si de voluntate legantis aliquò modò ex conjecturis consta-
 re possit, Wesenbec. 2. Consil. 89. num. 10. Secus est, si hæc deficient,
 tunc enim verba strictè sunt accipienda. Natta Consil. 626. num. 21. &
 ita, ut semper minimum vel mediocre legatum censeatur. l. 31. ff. de
 iur. & arg. leg. Itaque receptum est, ut, nummis indistinctè lega-
 tis, in dubio minimi & exiguiore debeantur. l. 75. ff. de legat. 3. Sic
 etiam si testator duos fundos ejusdem nominis, sed diversi pretii
 habeat unumque ex his leget, nec legatarius doceat, majoris pretii
 fundum sibi relictum esse in dubio minorem legatum dicemus.
 l. cum servus. 39. §. scic. 6. ff. de legat. 1. Ratio specialis in legatis hæc
 redditur, quòd in dubio semper testator intelligatur gravare velle
 hæredem in eo, quod minus est. l. 67. §. 8. ff. de legat. 2. add. l. 38. ff. de
 usufr. leg. l. 47. ff. de legat. 2. ibique Brunnem. Carpzov. lib. 6. Resp.
 27. n. 12.

TH. XCIX. Ex æquo etiam & bono & secundum jus intel-
 ligenda sunt verba; veluti si quis proximos vocet ad hæreditatem,
 aut fideicommissum, censetur de iis, qui lege vel consuetudine
 proximiores sunt, sensisse, hæres quoque qui promisit, se simplici-
 ter solaturum legata nihilominus potest detrahere quartam ex
 L. Falcidia. Sic legatum relictum agnatis, cognatis, aut familiæ,
 eos tantum comprehendit, qui tempore mortis ipsius testatoris
 de ius familia vel cognatione erunt. l. si cognatis. 19. ff. de reb.
 dub.

TH. C. Qualitas utique personæ inspicienda. l. 50. §. 3. ff. de
 leg.

leg. 1. l. 14. ff. de ann. leg. Unde eleganter responsum est: si Studiosus Studio chartas universas legaverit, libros deberi, quamvis alias chartarum nomine libri non contineantur. *l. 52. §. 4. ff. de legat. 3.*

TH. CI. An & rei ipsius legatæ natura attendenda? Resp. omnino: si enim alimenta alicui legata sint annua, non verò conventionē, vel dispositione testatoris certus dies certumque tempus exsolutioni horum legatorum annuorum præfinitum sit, regulariter singulò manse debentur alimenta. *l. ult. ff. de liber. agnosc. l. pecunie, 8. in fin. ff. de aliment. & cibar. leg.* modò alimenta sint talia, ut brevi non corrumpantur, sed in menses servari possint. Bald. in *l. 1. num. 3. C. de fideicommiss.* Quòd si autem à pluribus uni præstanda sint alimenta, divisio fiat inter eos, & unus præstet unò mense, alius verò aliò mense, ne præstatio confundatur. Quæ tamen tantum vera sunt in iis alimentis, quæ per menses commodè dividi possunt, & quorum divisio neutrum hæredum gravat, ut frumenti, vini, olei. Aliud est in iis, quæ dividi non possunt per menses, vel æquo plus gravant hæredes, ut sunt vestimenta & calceamenta, hæc enim præstanda sunt, quando necessitas subest. *l. 12. §. 4. & 5. ff. qn. dies legat.* Carpzov. *l. 4. tit. 8. Resp. 62. num. 9.* Quòd si verò pecunia pro alimentis in singulos annos relicta sit, hæc in principio cujusque anni à vidua jure peti potest. *l. 8. verb. quod ingressu cujuslibet anni. ff. de ann. leg. l. 11. ff. de usa. & usufruct. legat.* quia ejusmodi legatum in principio cujusque anni purum habetur. *l. 4. & l. 22. ff. de ann. legat. l. 47. ff. de legat. 1. l. 84. ff. de legat. 2.*

TH. CII. Causa denique legatorum in bubio attendatur. *l. uxorem 41. in pr. ff. de legat. 3.* ex causa enim legatum regulari solet, & relictum ob causam determinatur secundum causam sibi annexam. *l. Sejo. 10. ff. de ann. legat.* Bald. in *l. 1. n. 2. de legat.* Unde si legatum fuerit ob certam causam, veluti dotis, alimentorum, vel studii, tantum intelligitur esse relictum, quantum possit sufficere, inspectâ conditione personarum, si tamen facultates patiantur, Bartol. in *l. 1. n. 14. ff. de legat. 2.*

TH. CIII. Ut & illud, quod est verisimile: si enim legatarius
tale

tale quid admiserit, ignorante testatore, propter quod, si id ipse scivisset, legatum verisimiliter revocasset, legatum perinde habetur, ac si id fuisset ademptum. Bartol. in l. 1. C. de his qua ut indign. Hinc si post legatum aut fideicommissum testamentò alicui relictum inter testatorem & legatarium inimicitiae capitales & gravissimae intervenerint, quae non fuerunt reconciliatae, verisimiliter praesumitur ademptum id, quod legatum est. l. 3. §. ult. ff. de adim. leg. l. 9. ff. de his qua ut indign. Idque adeò verum est, ut licet testator post inimicitias illas ortas codicillos fecerit, nec in iis legatum aut fideicommissum legatario ademerit, non tamen debeatur. arg. l. 31. §. 2. & pen. ff. de adim. legat. Quod si verò inimicitiae fuerint reconciliatae, legatum redintegratur. l. 4. ff. de adim. legat.

TH. CIV. Ex quo etiam fundamento rectè dicitur, legatum exsolvendum esse in bonitate & valore monetae eo, qui fuit tempore conditi testamenti & mortis testatoris, siue melior, siue deterior fuerit moneta tempore testamenti. Anton. in Tr. de variis nummorum debitor. solut. c. 19. non verò in ea moneta, quae fuit tempore solutionis. l. 7. ff. de aur. & arg. leg. l. medico. 40. ff. eod. l. uxorem. 41. §. 4. ff. de legat. 3. l. 33. §. 1. ff. eod. tit. licet non nisi à die mortis legatum deberi possit. l. un. §. in novissimo. 5. C. de caduc. toll. nam retrahitur tunc debitum ad tempus conditi testamenti, perinde ac donatio mortis causa ad id tempus, quo facta est. l. 40. ff. de mort. caus. donat. Anton. Fab. Decad. 46. de error. pragmat. error. 5. Quid verò obtineat, si non factis constet, quonam locò legatum praestari voluerit testator ab haeredibus, si forsan ea alibi reperiatur, de eo videatur Carpzov. l. 6. tit. 3. Resp. 28. n. 12. seqq.

TH. CV. Sapissime quoque legatarii charitas & necessitudo spectanda est. Huc pertinet regula l. 168. ff. de R. I. quod factum est in obscuro, ex affectione cujusque interpretationem capit. Itaque legatum rei alienae, relictum ab eo, qui putabat eam rem suam esse, valet, si proximae & conjunctae personae relictum sit. l. cum alienam. 10. C. de legat. licet aliàs rei alienae legatum ab ignorante testatore relictum regulariter non valeat, quia pro-

pter affectionem & benevolentiam videtur legaturus fuisse, etiam si scivisset, rem esse alienam. *l. 10. C. de legat.* Aliud exemplum est in *l. 3. C. de inoffic. testam. in l. heredes mei. 57. §. ult. ad SC. Trebell. vid. & l. 50. §. ult. ff. de legat. 1.*

TH. CVI. Corondi locô quæritur, contra quem in legatis dubiis & incertis interpretatio sit facienda, an contra hæredem, an verò contra legatarios? Et videtur contra eum, qui agit; veluti si nomen fideicommissarii non sit adscriptum in testamento, vel cōdicillis, vel cum duo sunt Titii, & decem Titio relicta sunt, certè probatio ex parte fideicommissarii exigitur, alioqui legatum & fideicommissum est inutile propter deficientem probationem. *l. 4. & l. 10. ff. de reb. dub. l. 8. §. 3. ff. de leg. 2. l. 32. §. 1. ff. de legat. 1.*

TH. CVII. Nunc de *fideicommissis* nonnulla dicenda sunt. De quibus sciendum est, quòd interpretanda sint, ut fideicommissario plenissimè prospiciatur: fideicommissa enim imitantur naturam testamentorum; quemadmodum igitur testamentorum favor maximus est, ita etiam fideicommissorum, siquidem fideicommissum est etiam species ultimæ voluntatis. *l. 12. ff. d. R. I.* Fideicommissum tamen universale est favorabilius particulari. *l. 17. ff. si quis omiff. caus. testam.* ideoque fideicommissum universale eandem interpretationem recipit, quam institutio. Hinc substitutio fideicommissaria sic intelligi debet, ne fiat inutilis. *l. 16. ff. ad SC. Trebell. vid. l. 17. pr. ff. eod. tit. l. 33. ff. de vulgar. & pupillar. substit.* ratio est præsumta testatoris voluntas.

TH. CLIX. Hinc est, quòd regulariter fideicommissa amplientur, extendantur & declarentur per rationem & causam, quibus testator motus fuit ad faciendum fideicommissum, ita ut in iis ratio & causa potius, quàm verba expressa attendi debeant. *l. cum pater. 77. §. dulcissimis. 20. ff. de legat. 2. l. cum virum. 16. C. de fideicommiss.*

TH. CX. Quòd si verò dubium sit, an subsit legatum, an verò fideicommissum, tunc pronuntiandum est, fideicommissum non subesse, quia legatum illò favorabilius est, Cephal. *Consil. 45. n. 12. & Consil. 86. n. 15.* atque sic fideicommissum in dubio

sum excludit. l. 41. §. 2. ff. d. vulgar. & pupillar. sub-
alla Consil. 18. n. 8. & Consil. 80. n. 28. l. 4. Gædd.
ens. 25. n. 2. vol. 1. Francisc. Niger. Controvers. forens.
c. 521. n. 63. & c. 552. num. 57. Secus tamen est,
e familiæ fideicommissum fuit constitutum, tunc
icommissio, tanquam favorabili, pronunciandum.
ommiss. quest. 290. num. 3. Cæterum cum legata &
, uti in præcedentibus monitum fuit, sint exæqua-
de legatis dictum est, commodè etiam fideicom-
i poterit.

DE TIONE MORTIS CAUSA DV BIA.

SVMMARIA.

quibus nam donatio mortis causa & contractus diffe-
t? CXI. Mortis mentio donationi adjecta non sem-
donationem m. c. inducit. CXII. Si clausula de non
ocanda donatione adjecta sit, queritur, num pro dona-
e inter vivos, num m. c. sit reputanda?

THES. CX.

mortis causa strictè & propriè loquendo vera & ab-
donatio non est, l. 1. in fin. pr. ff. de donat. mort. caus. l.
l. tit. sed refertur inter species ultimæ voluntatis. l.
caduc. toll. & quidem minus solennis. arg. l. ult. C. de
quinque testes desiderat saltem. l. ult. in f. C. de co-
amvis, ut nonnulli rectè asserunt, quod principium
um contractu conferatur, Dd. communiter in l. 2. ff.
nen non est negandum, hanc quoad effectum ad ulti-
tes regulariter referri. Andr. Rauchbar. p. 2. q. 16. n.
contractibus. tit. de donat. n. 21. & quidem in specie
ad

ad legata: quodcunque enim in legatis juris est, illud in mortis causa donationibus accipiendum est. *l. 37. ff. de mort. caus. donat. §. 1. I. de donat.* Differt tamen à legatis in eo, quòd donatio m. c. à vivente fiat transeatque ad donatarium, sed legatum in testamento aut codicillis relinquatur, alterò absente, donatio mortis causa extra testamentum, per modum contractus, alterò præsente, *D. Stryk. ann. ad Instit. tit. de legat. in pr.* à contractu verò, quòd donatio mortis causa non transeat ad hæredes, bene tamen contractus. *Bald. in l. 2. C. de donat. Vinn. ad §. 1. I. d. donat.*

Тн. CXI. Et quamvis hæc donatio propter mortis suspicionem fiat, attamen ex eo, quòd mortis mentio fiat, non semper sequitur, ut m. c. donatio intelligatur. Non enim ad hanc donationem sufficit, si à moriente aut in periculo mortis posito quid donatum sit, nisi quis verbis declaraverit, se ob metum propinquæ mortis donasse, sive mortem se induxisse ad donandum, aliàs non tam mortis causa, quam morientis donatio præsumitur & dicitur. *l. 29. l. 42. ff. de donat.* Bene igitur verba mortis causâ donantis sunt perpendenda. In dubio tamen hæc donatio mortis causa facta præsumitur. *l. 42. pr. ff. de m. c. donat. §. 1. 43. ff. eod. tit.* Vid. tamen *Menoch. l. 3. presunt. 36. n. 2. Modestin. Pistor. p. 1. q. 31. Richter. Decis. 22. num. 8.*

Тн. CXII. Quid verò obtinet, si quis æger morbo gravi per mortis causa donationem, sicubi humanitus quippiam accideret, certam pecuniæ summam in aliquem conferre velit, & super hac mortis causa donatione jubeat instrumentum confici, in quo polliceatur, hanc donationem, tanquam perpetuò valituram, à se nunquam iri revocatum: *Er wolle solche Ubergabe stet / fest und unwiederrufflich halten* / an hujusmodi clausula derogatoria tantum efficiat, ut donator non mortis causa, sed potius inter vivos donare voluisse præsumatur? Quod posterius affirmo: hoc enim in casu, licet mortis mentio facta sit à donatore, quia tamen hæc ipsa clausula satis indicat ejus mentem & voluntatem, scil. quòd donationem statim & ante ejus mortem absolutè perfectam esse, ipseque magis donatarium, quàm se ipsum habere voluerit, proinde rectè concluditur, quòd hæc sit mortis causa donatio se-

secundum dici & quoad externam verborum formam , non verò secundum esse & rei veritatem, de cuius substantia est, ut ante mortem non sit absolutè perfectà, sed à futuro mortis eventu dependeat , *l. 1. l. 32. l. 35. §. 2. ff. h. t. l. 13. §. 1. ff. de donat. inter vir. & uxor.* Donatio inter vivos fit, ut nullò casu revocetur , & ubi ita donatur mortis causa , ut nullò casu revocetur , causa donandi magis est , quàm mortis causa donatio , & ideo perinde haberi debet, atque alia quævis inter vivos donatio. *l. 27. ff. h. t.* Requiritur tamen, ut prædicta clausula voluntate testatoris sit adjecta, secus enim est si ex taballionum consuetudine sit apposita, quorum multi multas diversorum instrumentorum colligunt clausulas, illasque postea omnibus instrumentis sine discrimine adjiciunt, ita, ut similes esse videantur psittacis , qui stant in palatiis dominorum, & quid loquantur, nesciunt, dicente Carpzov. *l. 5. Resp. 55. num. 35.*

DE
DVBIIS CIRCA PROCESSVM
JUDICIARIVM ORIUNDIS,
IN SPECIE
DE
LIBELLO.

SUMMARIA.

- CXIII.** Reus petere potest , ut libellus , de cuius intentione dubitatur , rejiciatur. **CXIV.** Verba dubia in commodum libellantis interpretanda sunt. **CXV.** Libellus interpretandus secundum intentionem actoris. **CXVI.** Judex debet sustinere libellum , quantum potest. **CXVII.** Alternativa petitio regulariter non est admittenda. **CXVIII.** Quatenus actionum cumulatio permissa.

Quamvis *libellus*, tanquam iudicii fundamentum, ad quod omnes actus regulentur, Scacc. *de judic. caus. civil. c. 5. n. 25.* clarus & perspicuus esse debeat, C. J. A. *ad tit. d. edend. tb. 22.* ut certa sententia, quæ libello conformis esse debet, ferri possit. §. 32. *l. de act.* non enim recipitur dubius, obscurus, vel generalis, quæ nullâ interpretatione salvari potest, sed reus, ejusmodi libellô exhibitô, dubitans de intentione actoris, rectè petit, libellum rejici, seque absolvi, idque maximè, si actio ex eo elici non possit. Obrecht. *de concip. libell. c. 19. num. 3.* attamen hic non simpliciter est rejiciendus, sed videndum, annon adhuc commodâ interpretatione salvari possit.

TH. CXIV. Itaque sciendum, quòd dubia hujus & obscura verba in commodum libellantis & prout illi est favorabilius, & secundum mentem atque intentionem sint interpretanda. *l. 61. ff. de judic.* Gail. *l. 1. O. 61. num. 16. & O. 66. num. 8.* semper enim sententiam & mentem proferentis, uti in omni re, ita & hic sequi debemus. *l. 191. ff. d. V. S. l. 85. ff. d. R. I.* Intentio autem agentium vel disponentium non solum primaria, sed etiam secundaria attendenda venit: nam actus nostri voluntarii, aut verba, quibus geruntur, non operantur, nec operari possunt ultra intentionem agentium, nec contrarium aut alium effectum & finem, quam quem intendebat disponens. *l. 12. C. de excusat. tutor. l. f. C. ne uxor. pro marit. l. 7. in f. C. d. usur.*

TH. CXV. Et quamvis favorabiliores sint partes rei, quàm actoris. *l. 125. ff. de R. I.* attamen, quando agitur de interpretatione verbi, vel nominis obscuri & dubii in judiciis, interpretatio fit secundum intentionem actoris, non rei. Jason. *l. 83. §. 1. n. 2. ff. de V. O.* etiamsi verba sint prorsus improprianda. Bartol. & Dd. in *l. 11. §. 2. ff. de jurejur.* Gail. *d. O. 66. n. 7.* & in latissima significatione accipienda, ut includatur & comprehendatur intentio libellantis. Hartman. Pistor. *1. quest. pract. 45. n. 26.* Quod tamen ita intelligendum est, ut procedat saltem in principio litis: in fine enim magis favendum est reo. Thom. de Thomasset. *reg. 110. & 270.* Gail. *l. 1. O. 31. num. 1. vid. & cap. ex lite-*

lueris. 3. de probat. c. ult. in pr. de re judic. l. in partes. 38. ff. b. t.

TH. CXVI. Est igitur, quòd bene ponderemus ea, quæ tractantur, ita tamen ut non ad solam libelli conclusionem respiciamus. Fallunt enim, imò falluntur, qui judicem dicunt esse adstringendum ad solam conclusionem, quasi in ea tota petitio & vis iudicii consistat, imò fatuum putant judicem, qui ab illa discessit, idque mordicus tenent, ignorantes illud Ulpiani *in l. 66. ff. de judic.* si quis intentione vel oratione ambigua usus sit, id, quod utilius ei est accipiendum est. Commodissimum itaque est, quando hic ambigua aliqua oratio est, id accipi, quò res, de qua agitur, magis valeat, quàm pereat. Hinc præcedentia & consequentia bene conjungantur: quæ enim in antecedentibus quis dixit, videtur etiam repetere voluisse in subsequentiis, ita ut conjecturis non minùs verisimilibus hanc rerum facie locus esse possit: Judex enim sustineat libellum, quantum potest, si in prosecutione litis justificetur. Nicol. Vall. *Tr. de reb. dub. & quest. in jur. controvers.* Tract. 1. n. 19. seq.

TH. CXVII. Alternativa petitio regulariter non est admitenda. *l. 10. ff. de stipul. servor. l. 7. §. 4. ff. de injur.* ratio est, quia alternatio etiam parit incertitudinem. *cap. f. de rescript.* Gail. *l. 1. O. 62. n. 1. l. 75. §. 5. ff. de V. O.* nisi libellus aliter fieri non possit, ideo, quòd causa obligationis sit alternativa. *d. l. 75. §. 5. ff. de V. O.* Plures exceptiones vid. apud Gail. *d. O. 62. per tot.* Carpzov. *l. 2. Consil. 109. n. 6. & 7.* Et sanè in jure exempla passim occurrunt. *l. 17. ff. de transact. l. 2. C. de edend. l. 3. C. commun. utriusque jud.* vel incertitudo ex facto rei conventi oriatur.

TH. CXVIII. Solent quandoque in uno eodemque libello plures actiones cumulari, quæ actionum cumulatio regulariter est permessa, & fundatur *in l. 11. ff. de jurisdict.* habetque hanc rationem, quòd scil. lites faciliùs dirimantur, cum multo citius & molestiis & sumtibus litis liberetur actor, si actiones simul proponat & persequatur, quàm si unam post aliam instituat. Zanger. *2. de Except. c. 1. num. 2.* Et quidem semper permessa creditur hæc

hæc actionum cumulatio in dubio, nisi expressè prohibita reperia-
tur. Menoch. 6. *presumpt.* 16. n. ult. Hinc qui allegat ineptam cu-
mulationem, probet etiam in casu proposito eam esse ineptam.
Cravett. *Consil.* 845. num. 6. *vers.* unde qui prohibitam. Limitantur
tamen dicta, ut non permittatur cumulatio, quando plures actio-
nes ex una eademque causa provenientes & descendentes u-
nius electione tolluntur. l. 9. §. 1. ff. de *tribut. act.* deinde, si
plures actiones sint contrariæ. l. 1. C. de *furt.* l. 14. & l. 16. C. de *in
offic. testam.* & denique si plures actiones ita se habeant, ut sen-
tentia lata in una pariat exceptionem rei judicatæ in alia. l. 16.
l. 18. ff. de *except.* Hæ tamen limitationes tum demum locum
habere possunt, quoties adest cumulatio actionum copulati-
va non disjunctiva, sive alternativa: quoties enim dubitat a-
ctor, quoniam genere actionis sibi experiundum sit, toties et-
iam rectè incompatibiles actiones sed alternative cumulat, cum
hac tamen protestatione, quod scil. ex una harum jus suum con-
sequi velit. l. 1. §. 4. *quod legator.* Gail. l. 1. O. 63. n. 3. Zang. de *Except.*
p. 2. l. 18. n. 15.

DE DVBIO IN LITIS CON- TESTATIONE.

SUMMARIA.

CXIX. *Litis contestatio maximè necessaria est.* CXX. *Ob-
scuram litis contestationem Judex rejicere debet.* CXXI.
*Quid, si reus litem contestando, usurpet verbum:
Nescio.*

THES. CXIX.

Libellum exhibitum sequitur *litis contestatio*, utpote basis, lapis
angularis & radix, imò fundamentum totius judicii, cui o-
mnia

omnia imituntur acta, quæ sunt vehiculum ad sententiam. Georg. Obrecht. *de litis contestat. cap. 10. num. 6.* Adeoque summopere necessaria, & requiritur in quibusvis causis & negotiis, tam civilibus, quam criminalibus *l. 15. §. 5 ff. ad SC. Turpill.* modò in criminalibus per accusationem in processu ordinario procedatur: aliud enim est, si per modum inquisitionis procedatur à iudice, quò casu non opus est solenni litis contestatione, sed responsio inquisiti ad articulos est instar litis contestationis ejusque locum supplet. Perez. *ad C. tit. de lit. contestat. n. 7.* Berlich. *p. 1. Conclus. 20. n. 5.* Carpz. *p. 1. def. for. constit. 10. def. 8. § 19.*

TH. CXX. Itaque lite non sufficienter contestatâ per reum, Judex, quamvis pars non petat, ejusmodi insufficientem, generalem vel obscuram litis contestationem & verbis dubitativis factam rejicere, & reum ad specialem, puram & expressam adigere debet. Vid. Eurfürstl. Sächs. Gerichts-Ordnung. *tit. 16. circa fin. vers.* und soll das richterliche Amt hierinnen suppliren. Dan. Moller. *ad Constit. El. 10. num. 8. p. 1.* nisi taliter qualificata sit litis contestatio, ut vel in affirmativam, vel in negativam trahi queat responsionem, quod exemplis declarat Carpzov. *dec. 40. num. 16. seq.* & nisi generali statim annectatur specialis: nam non est audiendus reus, qui conventus ad omnia & singula capita libelli ejusque narrationem & conclusionem sine ambagibus apertè, expressè & specificè, affirmative, vel negative non respondet & sic litem contestatur, *R. I. de anno 1654. §. Es sollen auch.* Et quidem verbis, quæ directò ad ipsam causam controversam referuntur. Dan. Moller. *ad d. Constit. El. 10. n. 5. p. 1.* Carpzov. *l. 3. Resp. El. t. 4. resp. 32. num. 5. § seqq. & in Process. tit. 10. art. 3.* adeò ut nullum penitus membrum, nullumque caput libelli reus præterire debeat. Carpzov. *d. art. 3. num. 52.* modò etiam narrata libelli ipsum negotium concernant. Carpz. *p. 1. def. for. c. 10. d. ult. § in process. d. art. 3. n. 59. § seqq.*

TH. CXXI. Quid verò si reus litem contestando usurpet vocabula nescio, vel ignoro, an ejusmodi responsio veram & legitimam litis contestationem importet? & Resp. affirmando. Carpzov. *l. 3. Resp. El. t. 4. R. 33. n. 25. seqq. & in process. de art. 3. n.*

41. & seqq. Aliud verò statuendum est de responsione rei his verbis facta: *Er stelle es dahin. Id. p. 1. Dec. 40.* Ejusmodi tamen litis contestationem etiam admissam fuisse in supremo Appellationum judicio Dresdensi testis est Nicolai *in process. c. 37. n. 20.*

DE DICTIS TESTIVM DVBIIS.

SVMMARIA.

CXXII. *Probatio debet de necessitate concludere.* CXXIII. *Testes sint omni exceptione majores.* CXXIV. *Dubitantibus testibus non est credendum.* CXXV. *Dubia verba testium judicis committenda interpretationi.* CXXVI. *Testibus verisimilia deponentibus magis credendum.* CXXVII. *Etiam ob verisimilitudinem testi non jurato credendum.* CXXVIII. *Quâ ratione testibus affirmantibus plus credatur, quàm negantibus.* CXXIX. *Dicta testium dubia interpretanda sunt secundum subjectam materiam.* CXXX. *Dicta testium dubia contra eum interpretanda sunt, qui testes produxit.*

THES. CXXII.

FACTâ litis contestatione injungenda est à judice probatio, & quidem jam aëtori, jam reo. Vid. Magnif. Dn. Struv. *in jurisprudent. Rom. G. lib. 4. t. 11. §. 1.* & quidem affirmanti. *cap. 39. X. de sentent. excomm.* quæ tamen non debet esse supervacua. *arg. l. 14. §. 1. ff. ut legator. nom. cau.* Carpzov. *p. 1. c. 17. d. 25. num. 3.* quia superflua omnia sunt reprobata. *l. f. C. qui admitti ad bonor. poss.* nam probatio debet saltem de necessitate concludere, *l. 39. ff. de pact.* quia non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse. *l. non hoc. 4. C. de legitim. her.*

TH. CXXXIII.

TH. CXXIII. Cum verò probatio diversimode fiat, vel per testes, vel per instrumenta, vel per juramenta, ideoque de singulis hinc seorsim agam, & quidem primò de probatione, quæ fit per testes; in quibus requiritur, ut sint idonei, videlicet omni exceptione majores, quibus nulla macula impingi nequit, propter quam à testimonio exhibendo repellendi sint. Jason. in l. admonendi 13. ff. de jurejur.

TH. CXXIV. Testes itaque dubitantes varii & vacillantes ad testimonium non sunt admittendi, quia his non est credendum. l. 1. 2. 3. l. 21. §. ult. ff. d. testib. c. licet. 9. X. d. probat. cum non possint facere apud alios, quod ipsis dicentibus non sit firmum. Wesenbec. 2. Consil. 58. n. 22. Id. 1. Consil. 20. num. 6. testis enim, qui in uno vacillat & reprobatur, in omnibus fit suspectus. cap. fraternitatis. 4. X. de heret.

TH. CXXV. Aliud tamen dicendum est, si dubia verba testes dixissent, hæc enim interpretationi judicis committuntur, Wesenbec. ff. h. t. num. 6. post. med. qui dicta eorum probè ponderet videatque an non testes discordes ad concordiam reduci queant, cap. cum tamen. 16. X. de testib. Cæpol. Consil. Crim. 6. n. 1. Et hoc procedit non tantum quando diversæ partis testes discordes reperiuntur, verum etiam quando pro eadem parte producti testes sunt contrarii. Imol. in l. 83. §. 1. vers. & prædicta procedunt. ff. d. V. O.

TH. CXXVI. Et quidem testes plures præferendi sunt paucioribus. c. 32. X. de testib. l. 21. §. si testes. 3. ibidemque gloss. eod. ubi enim major est numerus, ibi major præsumitur veritas. cap. ecclesia 57. X. de elect. Quod ita intelligendum est, si scil. major numerus est sanior: quando enim circumstantiæ aliud svadent, ob quas minor numerus testium majori sit præferendus; veluti si pauciores verisimiliora deponant, tunc plus fidei habendum testibus deponentibus de verisimilibus, quam deponentibus de non verisimilibus, quamvis illi minores, hi verò majores numero sint, dummodo verisimilitudo sit proxima & immediata rei, de qua agitur. l. 50. §. f. ff. de legat. 1. l. 21. §. 3. ff. de testib. Idem etiam est, quando pauciores in specie deponunt: nam testibus

duobus in specie deponentibus plus tribuendum est fidei, quàm mille testibus deponentibus in genere. Gail. *de pignor. O. 22. n. 12.* Limitationem aliam habet Imol. *in cap. 10. X. de fid. instrumentor. & gl. in cap. 32. X. d. testib.*

TH. CXXVII. Quòd si verò testis juratus cum teste injurato concurrat, tunc testi jurato plus creditur, quàm injurato; testis enim injuratus plenam fidem non facit, *l. 9. C. de testib.* nec quicquam probat, sed tanquam illegitimus rejicitur, *l. 9. l. 18. C. de testib.* præsertim in criminalibus. Rosbach. *pract. Civil. t. 56. n. 2.* Aliud tamen obtinet, quando major verisimilitudo concurrat pro dicto non jurati.

TH. CXXIIX. Postea testibus affirmantibus plus fidei habetur quàm negantibus. Farinac. *quest. 56. num. 200.* Quod tamen non procedit in criminalibus, in quibus tam negantibus, quàm affirmantibus creditur, quando de innocentia rei agitur, Neque, si testes deponerent pro reo, quo in casu negantibus pro reo magis creditur, quàm contra reum affirmantibus. *gl. in d. cap. 32. X. d. test. b.* neque quando testes negando pro non delicto deponerent: tum enim major fides adhibetur pro non delicto deponentibus, quàm delictum affirmantibus, Cæpoll. *in Consil. Civ. 60. & in Consil. Crim. 1.* cum in dubio semper illa præsumptio sit capienda, quâ delictum excluditur, nec commissum esse censetur. *l. 51. ff. pro soc.*

TH. CXXIX. Ulterius testium dicta dubia interpretationem recipiunt secundum subjectam materiam Grammat. *Consil. 39. num. 24.* quia ea interpretatio sumi debet in omnibus, ut talia sint subjecta, qualia prædicata demonstrant, vel à prædicatis permittuntur. *l. 10. ff. de interrog. injur. fac. & interrogator. act. l. 32. ff. sol. matrim.*

TH. CXXX. Num verò dicta testium dubia contra eum sunt interpretanda, qui testes produxit? Affirmo: qui enim probat, clarè apertèque debet probare, quod si non faciat, non prodest ei talis obscura probatio, ideoque sibi, non aliis imputat damnum, quod sentire suâ culpâ, cum is damnum sentire non vi-

(61)

denetur, quando damnum habet admixtam cul-
ti. l. 23. ff. de negot. gest. l. 9. & 17. ff. eod. l. 52. §. ult. ff.

DE TRUMENTIS DVBIIS.

SVMMARIA.

Instrumentorum eadem qua testium depositionum est
CXXXII. *Instrumenta etiam in dubio strictam re-*
nt interpretationem. CXXXIII. *Instrumenta non*
nt nisi nominatis in iisdem. CXXXIV. *Quid verò*
et, si producantur duo contraria instrumenta.

THES. CXXXI.

in depositionibus dubiis, pergendum ad probatio-
e fit per *instrumenta*: eadem enim instrumentorum, quæ
fitionum est auctoritas & vis in exercendis litibus. l. 15.
m. Gothofred. ad d. l. 15. lit. G. vide tamen l. 3. C. si minor
& Brunnemann. ad d. l. 15. de fid. instrum.
CXXXII. Instrumenta verò nihil aliud probant, quàm
ontinetur, adeoque strictam recipiunt interpretatio-
i Bald. C. de probat. etiam in dubio, Menoch. de presump-
num. 35. nec ultra expressa extenduntur: instrumen-
t stricti juris. Wesenbec. in Paratit. num. 7. ff. de fid. in-
vulgatum illud: quod instrumentum non cantat, nec
debemus. l. 21. ubi Bald. C. de probat. Gædd. 1. Consil.
num. 10. Quod verum est, si fit super materia stricta,
ione & pacto, non etiam quoties apponitur contractui
Wesenbec. Consil. 51. num. 56. Cum enim instrumen-
tio tantum contractus, cui apponitur, l. 4. ff. de pignor.
uram contractus, cui apponitur, induere dicitur. l. 4. ff.

TH. CXXXIII. Quapropter instrumenta non profunt nisi, nominatis in iisdem, aut successoribus universalibus, aut singularibus Brunnemann. *in repetit. Wesenbec. tit. de fid. instrum.* eorumque verbis semper creditur, nisi argumentis luce meridianâ clarioribus contrarium probetur, *l. 18. C. de probat.* cum pro instrumenti veritate semper præsumatur. *d. l. 18. C. de probat. l. 7. C. de pos.* hoc enim probatio probata & veritas apparens dicitur, Bartol. *in l. 1. num. 8. ff. de nov. oper. nunciat.* facitque rem clarissimam, imò apertissimam, Menoch. *Consil. 7. num. 4. & Consil. 348. num. 1.* maximè in antiquis. Innocent. *ad cap. 1. X. de probat.* Quid obtineat si instrumentum se referat ad aliud, de eo videatur Carpzov. *p. 1. c. 17. d. 4.*

TH. CXXXIV. Quid verò juris est, si producantur duo contraria instrumenta? Resp. tunc verisimili instrumento standum. Aldovin. *Consil. 70. n. 49.* Instrumentum quoque publicum verisimiliter dicitur actum & pro eo semper in dubio judicatur, Ruin. *Consil. 62. num. 4. vol. 4.* siquidem intentionem suam habere fundatam dicitur, qui instrumentum publicum pro se habet. Dec. *Const. 307.* pro hoc enim sequentes oriuntur præsumptiones, quòd fit verum, quòd dicatur consensu partium conscriptum, & quòd fit solenne. Cum primis verò intervenisse creduntur solennitates intrinsecæ, quæ ex verbis colligi nequeunt, ut si scriptum fit, minorem vendidisse, non statim intelligitur tutoris auctoritas intervenisse, nisi id quoque scriptum sit, *l. 30. ubi Dd. ff. de V. O.* huicque tamdiu creditur, donec probetur contrarium *l. 13. C. de non numer. pecun. vel defectus solennitatis non opponatur.* Gail. *l. 2. Q. 71. num. 6.*

IN

CAVSIS DVBIIS LOCVS

EST IVRAMENTO,

IN SPECIE SVPPLETORIO.

SVM-

SUMMARIA.

CXXXV. *Jusjurandum est species probationis.* CXXXVI. *Quando dubia est probatio ratione unius, jurejurando suppletorio locus est.* CXXXVII. *Quid juris sit, si uterque semiplenè probavit.* CXXXVIII. *Quibus hoc juramentum deferatur.* CXXXIX. *Et in quibus causis.* CXL. *Vt semiplena probatio juramento suppleri possit, verè non præsuntivè concludendum est.* CXLI. *Semiplenè probat unicus testis.* CXLII. *Quibus non injungendum juramentum suppletorium.* CXLIII. *Quatenus testes singulares semiplenè probent.* CXLIV. *Privata scriptura num locum faciant juramento suppletorio.* CXLV. *Quid juris est in libris rationum tutorum, curatorum, negotiorum gestorum?* CXLVI. *Mercatorum libri sub certis requisitis semiplenè probant.* CXLVII. *Quod tamen tantum restringitur ad causas commerciorum.* CXLVIII. *Instrumentum publicum quamvis solennitate aliqua destitutum semiplenè probat.* CXLIX. *Quatenus comparatio literarum semiplenè probet.* CL. *Forma semiplenè probat in certis causis.*

THES. CXXXV.

Communitè etiam jusjurandum Dd. probationis speciebus accensent, & quidem tunc maximè, si probationis vox latè atque in sensu juridico sumatur pro rei scil. dubiæ apud judicem factâ ostensione. *arg. l. 3. & 4. C. de probat. quæ certè etiam ope jurisjurandi fit.* Non obstat, quòd juramentum magis ab onere probandi relevet. *l. 30. pr. de jurejur. quia hoc respectu ejus, qui defert, non autem ejus, qui præstat, verum est, Confer. Hahn. in observat. ad Wesenbec. t. de probat. num. 1. & 3. Magnif. Dn. Præses in addit. ad Struv. S. I. C. Ex. 17. th. 1. lit. a. in f.*
Est

Est tamen jusjurandum probationis species non propria, nec vera, sed irregularis. *l. 5. §. 2. vers. quasi probatum.* ubi Salicet. & Alexand. *ff. de jurejur.* Hinc si statutum requirit probationem, non sufficit juramentum Wesenbec. *1. Consil. 36. num. 37.* scil. si statutum mentionem facit probationis regularis, legitimæ & ordinariæ, ut quæ testes, instrumenta & similes modos, non verò per juramentum fieri debet & solet, secus tamen est, quando statuti verba sunt generalia. Videatur *c. statutum. 11. §. cum verò 1. d. rescript. in 6.*

TH. CXXXVI. Inter juramenta autem, quibus ex autoritate judicis controversiæ terminantur, non ultimum locum juramentum suppletorium sibi vindicat; hoc enim à judice in causis dubiis, sive quando adest inopia & insufficientia probationum, causâ cognitâ uni litigantium intentionis suæ confirmandæ causæ ingungitur, ideò, quòd controversia ita affecta sit, ut Judex nescire possit, cujus causam, spretò hòc juramentò, potiore pronunciare debeat quòd semiplenè tantum quid probatum sit *l. f. C. de R. C. cap. f. X. de jurejur.* Donell. *de jurejur. cap. 11. n. 3.* Umm. *Disp. 14. n. 68.* Magnif. Dn. Præses. *in addit. ad Struv. S. I. C. Ex. 17. th. 41. lit. a.* si verò actor planè nihil probavit, reus absolvitur, *l. 4. de edend.* quia tunc non inopia, sed defectus probationum adest.

TH. CXXXVII. Quid verò juris est, si uterque semiplenè probaverit? Resp. tunc Judex in rerum circumstantiis ponderare debet, quisnam graviolem & majorem semiplenam probationem & majorem veritatis & victoriæ præsumptionem pro se habeat, tunc illi juramentum imponendum suppletorium, siye actor sit, siye reus. Menoch. *l. 2. arb. judic. quest. cas. 190.* Ad datur Magnif. Dn. Præses *in addit. ad Struv. S. I. C. d. Ex. 17. th. 43. lit. b.*

TH. CXXXVIII. Defertur autem hoc juramentum actori, ut plurimum verò reo suspicionibus gravato, intentionis suæ ulterius confirmandæ causa. *l. 31. ff. l. 3. C. h. t.* Carpzov. *l. 3. jurispru. Consistorial. def. 465. num. 15.* siye pars litigans illud petierit, &

id deferendum svadet, siue non, cum Iudex non tantum partem, sed etiam non requisitus officium, modo et illud desiderari, impertiri & imponere possit, imò atur, ita ut is, cui deferendum fuisset, si illud factum quam gravatus appellare possit: necessitatis enim est, ut iudici imponit.

XXIX. Et quidem tam in actionibus realibus, quam l. 3. §. 1. ff. de iurejur. bonæ fidei, quam stricti juris l. 3. ibi: in aliis. C. d. t. Quin & in quasi contractibus, quasi delictis, si civiliter agatur. Gl. in d. l. 3. Quando verò locus sit in causa criminali, de eo videatur Carpzov. & gl. in d. l. 3.

L. Ut autem semiplena probatio iuramentò sup- necessario & verè, non præsumtivè concludendum ger, l. O. 68. num. 1. nisi præsumptionis sint gravio- iores seu vehementiores. Mascard. 2. Conclus. 956. n. præsumptionem juris non levem, sed solidam & vehe- o majori firmitate & cautela iuramentum suppletori- posse, notat Menoch. l. præsumt. 82. num. 1. & 2. quod æsumptionem hominis trahit d. l. num. 6. Quænam mptiones ad hoc iuramentum sint sufficientes iudicis inquirimus. Alias si contra semiplenam probationem ationes vel præsumptiones juris vel hominis illam eli- tuenantes concurrant & militent, iuramentum hoc de- Menoch. l. præf. 83. Anton. Fab. in c. 4. t. 1. num. 44. O. 168. n. 5. Magnif. Dn. Præses in addit. ad Struv. S. I. C. d. lit. B. in pr.

XLI. Inter semiplenæ verò probationis species, quas rdd. adjuramentum suppletorium deferendum suffi- trantur, primas tenet semiplena probatio per uni- , duo enim testes plenam constituunt. l. 12. ff. de te- 23. cap. 10. X. eod. tit. modò is sit omni exceptio- lynfinger. l. O. 68. n. 1. l. 14. in fin. C. de contrah. & cem- 18. C. de testib. si enim vel minima præsumptio sit con- vel contra producentem, aut etiam contra ipsum te- stimo-

timonium, semiplena probatio dubia redditur, nec ejus ratio habetur. Carpzov. p. 1. c. 23. def. 5. n. 9. & 3.

TH. CXLII. Hinc testium numero omni exceptione majorum merito eximuntur infames. l. 3. pr. ff. de testib. quales & usurarii. Azo in summ. C. de his qui not. infam. num. 19. propter amicitiam suspecti. l. 21. §. 3. ff. l. 17. C. de testib. Uti & qui legitime non fuerunt examinati, puta si adversa pars ad videndum jurare non sit citata. l. 19. cum Auth. seq. C. de testib. & cap. 2. X. cod. Num verò Judæo deferri hoc juramentum potest? Dist. Ziegler. Dissert. de juribus judæorum. cap. 5. §. 12. aut Judæo res est cum Christiano, aut cum alio Judæo. Priori casu negatur, non propterea, quòd circa Judæos servandus sit rigor, sed potius, quòd juramentum hoc fungatur vice testium. arg. l. f. C. de fideicommiss. Judæi autem tanquam viles & sublestæ fidei homines contra Christianum regulariter testimonium perhibere non possunt. l. 20. & l. 21. C. de heret. Posteriori casu, cum inter duos Judæos causa agitur rectè juramentum suppletorium deferitur Judæo, ideo quòd hæreticus contra hæreticum testis esse possit. l. 12. C. de heret. & cap. si hæreticus. 2. quest. 7. Stephan. Gratian. dist. forens. tom. 5. c. 842. n. 9. seqq.

TH. CXLIII. An verò testes singulares semiplenè probent, ita ut juramento suppletorio locus sit, Bd. adhuc variant propter cap. bone memoria. 23. vers. singuli tamen. X. de elect. cap. licet. causam. 9. vers. quamquam. X. de probat. Sed nobis arridet sententia Farinac. Tr. de testib. qu. 64. num. 4. Hic enim distingvit (1) inter singularitatem obstativam sive contrariam, illi singulares planè nihil probant, ac proinde nec juramento suppletorio locum facere possunt. Wesenbec. in commentar. ff. tit. de testib. num. 6. vers. singulares. (2) adminiculativam (quæ aliis cumulativa) quæ ejusmodi contrarietate non laborat, sed potius ad eundem finem, licèt per diversa media tendat, atque in effectu conveniat Mynsing. 2. O. 20. v. c. si unus testis de numeratione, alter de confessione deponat, & illi non nisi vel semiplenè probant locumque juramento in supplementum tribuunt, vel quandoque plus, quàm semiplenè pro judicis arbitrio. vid. Carpzov. p. 1. c. 16. d. 40. n. 5. (3) subalter-

e diversitatem, quando testes de diversis actibus depō-
sitatem in re, in substantia & in effectu inducunt, ut si
loco & illo tempore, alius de alio & alio loco tempore
s maximum erit judicantis arbitrium. Hahn. in Obser-
v. de testib. add. Carpzov. 3. t. 7. R. 66.

XLIV. Privata Scriptura, quā quis propriā auctoritate
ne debitorem constituit, parū imo nihil fidei habe-
probat. ut proinde rationis defuncti in bonis ejus in-
itam quantitatem sufficienter non probent. l. 6. & 7.
functus fuerit vir bonæ opinionis & famæ in gradu præ-
liber debitā consuetūque rationum formā pollens data
ontineat, & ante litem motam scribens decesserit, tunc
rede vel præsumptionem secundum Gail. 2. O. 20. num. 4.
nam probationem inducit juxta Boër. Decis. 105. num. 5.
li rationes defuncti producenti & de facto instructo jus-
suppletorium Judex deferre teneatur uti refert Sichard.
probat. n. 6. & 7.

XLV. Libri rationum tutorum, curatorum, negotio-
rum pro scribente absque aliis adminiculis fidem non
ec. in l. 1. C. de edend. & cap. 2. num. 17. X. de fid. instrum. si
tineant summas & maximè verisimiles, data & accepta
stinctè l. 82. l. iii. ff. de condit. & demonstrat. additō die
l. 1. §. 2. in f. ff. de edend. l. 4. C. de navicul. lib. u. & Ju-
dia rerum & alimenta pupillorum verisimiliter tanti
deprehendat. arg. l. f. C. de alim. pupill. præstand. pro ejus
nc semiplenè probant & juramentō suppleri poterunt.
2. in f. ibi: hæc domini domus sacramentō dirimetur. C. de

XLVI. Ut mercatorum libri vim semiplenæ probatio-
locumque juramento suppletorio faciant, concurrere
requisita (1) ut mercator sit homo bonæ famæ, &
scribere sit solitus. arg. l. 13. §. 1. ff. d. usur. Gail. 2. O. 2.
2) causa debiti sit expressa. l. 25. §. f. ff. de probat. aliās
non expressam causam habenti doli exceptio obstat.
de dol. mal. except. quia scriptura sola non est modus

constituendi obligationem. Sichard. *ad. l. 3. n. 36. C. de R. C.* (3) libri data & accepta cum dierum assignatione contineant. *arg. l. 82. ff. de condit. & demonstrat.* (4) Rationes vel manu ipsius mercatoris, vel ab administratore, institore aliave certa persona honesta fideque digna sint consignatae. H. Pistor. *O. 86. num. 15. vers. siquidem ad administratione, &c.* Carpzov. *p. 1. c. 17. d. 35. & l. 3. t. 6. R. 58. n. 14.*

TH. CXLVII. Et hæc, quæ de mercatorum libris dicta ad causas commerciorum & negotiationis solummodo restringimus. *arg. l. 3. §. 1. in f. ff. naut. caupon.* Gail. *d. l. n. 8.* Carpzov. *d. l. d. 38.* cum mercatores ob emtorum penuriam de mercium venditarum pretio plerumque ipsorum fidem sequi cogantur. Bachov. *ad Treutler. vol. 2. d. 2. ib. 2. lit. b. in f.* & mercium emtoribus sine chirographo credere soleant, ideo æquitati conformius erit, plus roboris & firmitatis libris illorum tribui, cum & aliàs in causis mercatorum non apices juris, sed æquitas potius & bona fides observanda sit. *l. 29. §. 4. ff. mandat.* Insuper hic notandum, libros mercatorum, etiam ipsorum morte confirmatos, plenè non probare, priusquam hæredes in supplementum juraverint. Carpzov. *6. t. 10. R. 121.* Diss. Gail. *2. O. 43. num. 6.*

TH. CXLIX. Instrumentum publicum solennitate aliquâ destitutum, tantum vim semiplenæ probationis habeat, ut iuramento suppletorio confirmari possit, quæstionis est. e. g. si instrumentum non Notarii sigillò, sed privati cujusdam sit munitum, quod affirmo. Vid. Richter. *p. 1. Dec. 32. num. 27. in f.*

TH. CXLIX. Comparatio literarum sola contra negantem plenam facit probationem, sit literarum & sigillorum concordans similitudo per omnia inveniatur. Carpzov. *p. 1. c. 17. def. 15. num. 4.* si verò aliqua dissimilitudo appareat, non nisi semiplenam. Mascard. *vol. 2. c. 330. num. 22.* Setser. *de juram. 4. c. 12. num. 10.* quæ à producente iuramentò suppleri potest. Vid. Menoch. *2. A. I. Q. cas. 114. num. 8. & 9.* Quomodo verò instituenda sit hæc comparatio ostendit. *l. 20. & Auth. ad hæc. C. d. fid. instrum.* Carpzov. *3. t. 8. R. 84. n. 13.*

TH. CL. An & fama semiplenè probat? Resp. regulariter in civilibus Mynsinger. *5. O. 46. n. 1.* (exceptis quibusdam casibus, quos congesit Berlich. *p. 1. Conclus. 86. n. 76. & seqq.* in quibus etiam plenè

nè probat.) Quomodo autem fama probetur, videre licet ex Myn-
finger. d. l. num. 3. & seqq. Et quando locum faciat juramento sup-
pletorio judicis arbitrio relinquimus.

DE JVRAMENTO PURGATORIO IN CAUSA DVBIA.

SUMMARIA.

- CLI. *Juramentum purgatorium imponitur ei, contra quem
præsumptiones militent.* CLII. *Quibus hoc juramentum
injungatur.* CLIII. *In certis casibus reo imponendum
hoc juramentum.* CLIV. *Juramentum purgatorium
defertur etiam ad matrimonium dissolvendum.* CLV.
*Si quis confessus sit stuprum, negaverit verò promissionem
matrimonii, num etiam ratione hujus imponendum jura-
mentum purgatorium.*

THESES. CLI.

Juramentum suppletorium excipit juramentum purgationis quod
Judex, causâ cognitâ imponit ei contra quem præsumptiones mi-
litant, ut se iis per illud eximat & causa dubia decidatur. Struv. S. I.
C. Ex. 17. th. 44. In iis enim casibus, in quibus juramentum supple-
torium locum non habet, non statim reus absolvendus est, cum ex
semplena probatione præsumptio contra eum oriatur, licet ad con-
demnandum imbecillior; sed in ejus locum juramentum purgato-
rium defertur, quô semiplenam probationem, vel præsumptiones
contra se militantes amoliri debet. Mascard. Vol. 2. Conclus. 956. n.
29. Carpzov. p. 1. c. 22. d. 14. Strauch. d. juram. suppletor. c. 3. §. 10.
Hinc Carpzov. process. civil. tit. 12. art. 2. n. 24. dicit: juramentum sup-
pletorium quandoque degenerat in purgatorium. Add. l. 34. §. pen. h.
Quandocunque ergo reus propriâ confessione, vel testibus, vel facti
ipsius evidentiâ de crimine convinci non potest, non idcirco statim

absolvendus est, sed si laboret infamiâ aut gravi scandalô, aut aliàs oneratus sit verisimili suspitione criminis, indicenda erit illi purgatio, quâ jurejurando innocentiam suam testatur.

TH. CLII. Injungit verò hoc juramentum purgationis Judex competens, qui nimirum de negotio cognoscere potest, de quo reus infamatur. *cap. 15. X. de purg. can. & quidem ut plurimum reo, suspicionibus gravato. l. ult. §. 5. C. de jur. dom. impetrand. auth. jure novo. C. de pœn. judic. qui male judic. C. 1. & ult. passim. X. de purg. can. interdum verò aëtori, ratione scil. exceptionis, etiam ex officio. l. 6. §. 4. vers. sicubi. C. de his qui ad Eccles. cap. 15. in f. X. de purgat. can. Carpzov. d. process. t. 12. art. 3. n. 1. seqq. & partibus non petentibus. Berlich. p. 1. Conclus. 53. num. 36. & seqq. Carpzov. p. 1. c. 22. d. 15.*

TH. CLIII. Et quidem maximè locum habet hoc juramentum in causis arduis & gravioribus, ubi in indicia & præsumptiones contra reum militant, nec tamen argumentis convinci potest. *l. 6. §. 9. C. de his qui ad Eccles. l. f. C. de fid. instrum. ut in matrimonio: nihil enim obstat, quò minus adiatur juramentum deferens in causis matrimonialibus, modò hoc fiat affirmativè, pro confirmando matrimonio, e. g. si puella conventa dicat: volo esse uxor tua, si juraveris, negativum autem juramentum reo neganti ad dissolvendum matrimonium deferre haud licet. Schneidewin. ad §. II. num. 26. & seqq. j. de act. Barcholt. in Tr. de jurejur. cap. 5. n. 23. Gail. l. 2. O. 94. n. 13. & seq.*

TH. CLIV. Sunt tamen casus, in quibus juramentum purgationis etiam ad matrimonium dissolvendum reo à judice deferri potest, ut puta, si aëtor instructus haud sit ejusmodi probationibus, quibus promissionem de contrahendo matrimonio factam demonstrare valeat: hoc enim casu iniquissimum profectò esset reum indifferenter absolvi, ideo, quod negativum juramentum ad dissolvendum matrimonium deferri nequeat: posset enim reus ejusmodi suspicionibus gravari, ut vix quisquam dubitet de facta promissione, quæ tamen plenè probari haud queat. Rectè itaque reo injungitur hoc jusjurandum ad dissolvendum quantumvis matrimonium, ut scil. inficiationem suam jurejurando confirmet & à pro-

promissione ab actione prætenfa se liberet. Schneidev. ad §. item si quis postulante. 11. n. 32. l. de att. vid. Constit. El. 22. in pr. p. 1. num. 10. atque ad eam Dan. Moller. Carpz. in Jurisprud. Consistor. l. 3. t. 4. def. 45. per tot.

TH. CLV. At quid habendum de confessione stupri, an hæc sola erit indicium sufficiens, ut stupratori, neganti tantum promissionem matrimonii, quam tamen stuprata constanter confirmat, imponi potest juramentum purgatorium? Affirmatur hoc secundum Beust. de sponsal. & matrimon. p. 1. c. 47. ideo quod ex copulæ confessione præsumatur pro matrimonio. arg. cap. tua nos. 26. X. de sponsal. deinde quod semper in dubio ea præsumtio sit arripienda, quod cognoscens aliquam credatur eam cognovisse tanquam futuram uxorem, non libidinis ergo, cum actus dubius ita interpretandus sit, ut evitetur delictum l. merito. 5. ff. pro. soc. cumque nemo censeatur jactare bona sua. Non certè aliud præsumendum de virgine, quippe quæ non præsumitur stupratori concessisse florem virginitatis decerpere, nisi fidem ipsi de matrimonio dedisset. Beust. d. l. Dissentit tamen Carpzov. in jurispr. Consistor. l. 3. tit. 4. def. 47. num. 45. seqq. Quod tamen ipse limitat si unà cum stupri confessione contrarium alia adhuc concurrant indicia verisimilia & præsumptiones Id. d. l. def. 48. per. tot.

QVATENVS IN CAUSA DVBBIA JVRETVR IN LITEM.

SVMMARIA.

CLVI. Jusjurandum in litem locum habet, quando verum pretium aliter, quam hoc modò constitui nequit. CLVII. De quibus rebus juretur. CLIX. In quam summam judex condemnare possit. CLIX. Num à sententia, quam hoc jusjurandum sequitur, appellari possit? CLX. Cuinam hoc jusjurandum defe-

deferatur. CLXI. Contra quem juretur. CLXII. In quibus actionibus juretur in litem.

THES. CLVI.

Iam ordo postulat, ut, quatenus in causa dubia locum habeat jusjurandum in litem, quod est litis æstimatio, facta cum obtestatione divina. *l. 1. ff. & C. b.* breviter agam. Id quod deferitur tunc demum, quando verum pretium aliter quàm jurejurando constituti non potest, quod incerta sit earum æstimatio ac dubia. Donell. 26. Comm. 9. super nummis enim depositis jusjurandum hoc deferri nequit, quòd certa sit & indubitata earum æstimatio, *l. 3. ff. b. t. confer. l. 3. ff. de eo quod cert. loc. l. 1. ff. de contrah. emt.* Idem sentiendum est de usuris, quæ ob moram accedunt. *l. 32. §. 2. ff. d. usur. l. 2. C. depos.* hæ enim, quamvis ratione temporis currentis incertæ sint atque dubiæ, *l. 75. §. 9. ff. d. V. O.* tamen ratione temporis præteriti certæ exprimuntur, in sententia. *l. 59. §. 9. ff. d. re judic. §. 32. l. d. act.* ut proinde nihil sit, quod incertam ac dubiam habeat æstimationem propter quam jurejurandò in litem opus sit. Vid. tamen Mejer. Decad. 4. Endox. cap. 2.

TH. CLVII. Juratur tum de rebus mobilibus. *l. 48. §. 1. ff. locat.* ut mancipiis, *l. 5. §. ult. b. instrumentis. l. 10. ff. l. 1. 2. 4. C. b. nummis. d. l. 3. b.* tum de immobilibus *l. 2. l. 5. ff. b. t. l. 68. ff. d. R. V. l. 15. §. 9. ff. quod vi aut clam. ut fundo l. 15. §. 9. l. 41. §. 1. ff. d. re judic.* tum incorporalibus *l. 7. ff. si serv. vindicetur.* Modo incerta sit earum æstimatio ac dubia.

TH. CLIX. Cæterum judex, qui solus defert hoc juramentum. *l. 4. §. 1. ff. b. t.* siue sit ordinarius, siue delegatus, siue arbiter, Setser. 5. d. juram. 3. n. 2. præcisè tenetur stare summæ, de qua juratum fuit. Non enim in aliam summam aliquem condemnet, quàm in quam juratum fuit. *l. 4. §. 3. b. t. l. 68. ff. d. R. V.* Vnde frequentissimus dicendi modus, quòd tanti condemnatur reus, quanti actor in litem juraverit *l. 1. 2. 8. pen. ff. b. t. l. 3. C. eod. l. 18. pr. ff. de dol. mal. l. 68. ff. d. R. V.* Si tamen causam habeat judex, quamobrem à qualitate jurejurando definitâ recedendum esse

poterit verum minorem quantitatem reum condemn-
am prorsus absolvere. *l. 4. §. 3. l. 5. §. 2. ff. b. t.* Veluti
indum præstitum liquidæ probationes emergant, qui-
lolo & causa delationis purget, atque sic causam antea
am reddat ex post facto satis liquidam *d. l. 4. §. 3. b. Be-*
le juram. th. 9. doceatque judicem in principali quæ-
ore dedisse sententiam ideo, quòd falsis instrumen-
oniis deceptus esset. Cum enim ob hanc causam re-
m res judicata. *t. t. C. si ex fals. instrum. l. 75. ff. de judic.*
l. 19. §. 42. C. d. transact. & jusjurandum litis deciso-
le jurejur. quidni & hoc jusjurandum exorbitans? ut
causa etiam de perjurio actoris quæri posse videatur,
non facile.

De sententia, quam hoc jusjurandum sequitur, quæ-
ea possit appellari? Quod cum Seraphino affirmant
pellat. q. 17. limit. 34. n. 7. Treutler. i. Diss. 21. th. ult. inf.
generalis definitio sit, quòd ab omni definitiva ap-
Ergo etiam ab ea, quæ post delationem & præsta-
jurandi secuta est. *Beuther. d. appellat. c. 5. p. 32. C. A.*
p. vel non. th. 3. n. 3. §. 13. Deinde, quòd juramentum
ueat, ab eo etiam posse appellari. *Carpzov. i. Constit.*
juramentum in litem præstitum retractari posse. *Id.*
ult. Ergo ab eo, licet sententia firmatò, etiam posse

Denique defertur hoc jusjurandum actori. *l. 2. §. 1. l. 8.*
qui & voluntatem & facultatem sive potestatem ju-
, non verò procuratori, quamvis per litis contesta-
inus litis fuerit effectus. *l. 22. §. seq. C. de procurat.* idque
ili tantum, teste *Donell. 26. commentar. 7. in pr.* ratio est,
sed alienò nomine litem contestatur procurator, dein-
s quoque religioni jurisjurandi in universum adversa-
lium præstetur. *l. 21. §. pen. ff. de noxal. act. l. 12. §. 4. C. de*
jure enim Canonico & Praxi aliud obtinet vid. *cap. 1. 3. 4.*
de juram. calumn. *Gail. in Lib. de pignor. observ. 18. num. 1.*
selbst oder seinen Vollmáchtigen Anwalt.

TH. CLXI. Contra reum ita juratur, qui restituere jussus non restituit ex dolo aut lata culpa. *l. 1. § 10. ff. b. t. vid. l. 8. ff. b. t. l. 4. § 5. C. cod.* Num verò hæc juris dispositio ad solum reum laicum restringenda sit, an verò etiam ad clericum extendi possit tractat Ummius *Disp. 20. n. 11.*

TH. CLXII. In actionibus in rem, & actionibus ad exhibendum, & bonæ fidei judiciis, si quid dubium sit, in litem quidem juratur. *l. 5. ff. b. t. vid. etiam l. 46. l. 68. ff. de R. V. l. 3 § 2. ff. commodat. l. 1. § 26. ff. depos.* At in stricti juris actionibus non item *l. 6. ff. b. vid. tamen l. 5. § ult. cod.*

DE DV BIA SENTENTIA.

SUMMARIA.

CLXIII. *Quidnam in sententia sit respiciendum.* CLXIV. *Quid non attendendum in sententia.* CLXV. *Quid si aliquid iniquitatis contineat sententia?* CLXVI. *Sententia majoris & sanioris partis dicitur prevalere.* CLXVII. *Sententia semper præsumitur justè & legitime lata.*

THES. CLXIII.

FACTâ probatione, sequitur sententia judicis. Si igitur hujus verba ambigua sint, interpretationem accipiunt ex libello & petitione, cui conformis esse debet sententia. *l. 38. ff. d. R. V. l. 32. ff. de pæn.* si enim conformitas hæc desit, rejicienda, tanquam ipsò jure nulla, cum insanabili vitio laboret. Menoch. *Consil. 345. n. 32. vol. 12.* neque judici competat, de his quæ in judicium deducta non sunt, judicare. *l. 18. ff. commun. divid. neque extra interrogata respondere. l. 11. § 5. ff. de interrog. in jur. fac. & interrog. act.* cum impertiatur officium suum non imploratus, quod fieri non debet. *l. 4. § hoc autem. ff. de damn. infect.* Non verò solum videntum an libello conformis sit sententia, sed etiam an actis & probationibus, nam & his debet respondere, cum hæc tria, libellus, probatio & sententia ad hanc conformitatem requirantur, aliàs

aliàs reus absolvitur, Bald. in l. 1. in f. C. si plures unâ sentent. fuer. con-
demnat.

TH. CLXIV. Quod si verò idem sermo duas sententias expri-
mat, ea potissimum arripienda, quæ rei gerendæ mentique judican-
tis est convenientior. l. 67. ff. de R. I. ideoque verba inepta non at-
tenduntur, quia hæc non possunt immutare naturam iudicii & rei:
verba enim sententiæ adaptentur negotio, & negotium sententiæ.
Hinc si Iudex in sententia interlocutoria dicat, se definitivè pro-
nunciare, non attenduntur verba contra veritatem. Ancharan.
Consil. 78. incip. ex verbis sententiæ per tot. Idque procedit, etiam si verba
sint improprianda. Bald. in l. 19. C. de fideicommiss.

TH. CLXV. Sin autem ejusmodi sententia nobis obveniat,
quæ, quocunque accipiatur modò, suas habet rationes, & tamen
non nihil iniquitatis in se complectitur, tutius & melius est, id eli-
gere, quod minus habet iniquitatis: in perplexis enim rebus media
via est eligenda. S. f. l. quib. manumitt. non licet. S. cum ex aliena. 25. l. de
R. D. l. 7. ff. ut legat. nom. cap.

TH. CLXVI. Sententia etiam, quæ numerò vincit, eadem ra-
tionis pondere superior existimatur. cap. 1. X. de his quæ fiunt à major.
l. 19. ff. ad municipal. l. 160. S. 1. ff. de R. I. l. 46. C. de Decur. siquidem sen-
tentia majoris & sanioris partis dicitur prævalere. cap. 2. X. de renun-
ciat. Vid. pluribus Farinac. Dec. 451. n. 11. seq.

TH. CLXVII. Tandem sententia semper præsumitur justè &
legitimè lata, donec probetur contrarium, c. 13. X. de re judic. c. 6. X. de
renunciat. tam quoad processum, quam quoad iudicium, nec pro-
pterea iudex debet esse facilis audiendo partem contra illam. Quod
cum primis verum est de sententia, quæ transit in rem judicatam.
l. 63. S. 1. ff. de evict. cap. 19. X. de restit. spol. c. 16. de re judic. res enim judi-
cata pro veritate habetur. l. 36. fam. ercisc. l. 25. de stat. hom. l. 207. ff. de
R. I. & præsupponit, omnia ritè ac solenniter esse acta & celebrata in
iudicio. l. 1. C. de præd. & aliis reb. minor. l. 12. C. de pact. c. 6. X. de renun-
ciat. Menoch. d. A. I. Q. l. 2. cent. 1. cas. 4. num. 6. seqq. Equidem de
dubia sententia plura essent dicenda, verum ea commodiori tempore,
& si Deus voluerit, peculiari Dissertationi reservabo, hîc pedem
figens.

SIT SOLI DEO GLORIA!

IVVAT EMTA LABORE
GLORIA.

NEC QVISQVAM FRVITVR VERIS ODORIBVS
HYBLAEIS LATEBRIS NEC SPOLIAT FAVOS
SI FRONTI CAVEAT, SI TIMEAT RVBOS.
ARMANT SPINA ROSAS, MELLA TEGVNT APES.

ARNOLDVS NOSTER
HIC VIVVM SISTIT EXEMPLVM
LABORIS INDEFESSI
GLORIAE HAVD TEMNENDAE

DVBIAH HACTENVS LAVRVM
CERTAM REDDIT
CAVSA DVBLIA.

MVLTVS DOCTE PRESTITIS
TAM PVBLICE QVAM PRIVATIM
LIPSIAE ET IN NOSTRA ACADEMIA
LABOR PRAESENS VLTIMVM ADDIT PVNCTVM.
MVLTVM TIBI DEBET RESPVBLICA

INTRICATAM HANC REM
TAM PERSPICVE TAM DOCTE ELVCIDANTI,
GRATANTVR BONI
SIBI BONVM
GRATANTVR CIVES
SIBI CIVEM.

ET EGO ME ACCINGO,
LAVRVM AMOENAM MYRTHO
MOX INTEXTAM
PVRA MENTE CONGRATVLARI

PRÆSES.

IVVAT EMTA LABORE
GLORIA.

NEC QVISQVAM FRVITVR VERIS ODORIBVS
HYBLAEIS LATEBRIS NEC SPOLIAT FAVOS
SI FRONTI CAVEAT, SI TIMEAT RVBOS.
ARMANT SPINA ROSAS, MELLA TEGVNT APES.

ARNOLDVS NOSTER
HIC VIVVM SISTIT EXEMPLVM
LABORIS INDEFESSI
GLORIAE HAVD TEMNENDAE

DVBIAM HACTENVS LAVRVM
CERTAM REDDIT
CAVSA DVBIA.

MVLTI DOCTE PRESTITIS
TAM PVBLICE QVAM PRIVATIM
LIPSIAE ET IN NOSTRA ACADEMIA
LABOR PRAESENS VLTIMVM ADDIT PVNCTVM.
MVLTVM TIBI DEBET RESPVBLICA

INTRICATAM HANC REM
TAM PERSPICVE TAM DOCTE ELVCIDANTI,
GRATANTVR BONI
SIBI BONVM
GRATANTVR CIVES
SIBI CIVEM.

ET EGO ME ACCINGO,
LAVRVM AMOENAM MYRTHO
MOX INTEXTAM
PVRA MENTE CONGRATVLARI

PRÆSES.

Müller, Peter,

De causis dubiis, von zweifelhaften Fällen

Jena 1713

4 Diss. 1923#Beibd.1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10824319-1

VD18 15088138-001